

דְּבָרֵי הַבְּרִית

דברי הַפְּרִית

ניתן להשיג אצל משפ' רוטמן
רח' נויפלד 25 קרית הרצוג ב"ב
טל: 03-6164283
או 052-7676114

אוצר

דרשות חקירות

בענייני מילה

דברי הַפְּרִית.....א

תוכן העניינים

הקדמה.....ח

ערל.....יא

- א. אברהם אבינו לא נחשב ערל עד שנצטווה למול.....יא
- ב. ערל תוך שבעה ימים מלידתו.....יא
- ג. מתו אחיו מחמת מילה.....יב
- ד. חולי שנמשך מאז שהיה פחות מבן שמונה ימים.....יב
- ה. האם שייך להפיץ לערל אחר שכבר היה מהול.....יג
- ו. הסתירה בר"מ שנולד מהול אוכל בתרומה אף שצריך הטפת דם ברית.....יג

שליחות במילה.....יד

- א. גדר חיוב האב - שיטת מהר"ח או"ז.....יד
- ב. דרכי משה בשם או"ז ודברי התב"ש.....יד
- ג. הש"ך שלא מועילה שליחות במילה וביאור הסברא שלו.....טו
- ד. הגמ' בשבת גבי קציצת בהרת.....טו
- ה. מו"מ אם יש ראייה שכן מועיל שליחות במילה.....טז
- ו. הרא"ש במוהל שחטף המצוה.....טז
- ז. הראייה שלא מועילה שליחות במילה מדברי הרא"ש.....יז
- ח. דחיה לראייה זו.....יח
- ט. הסבר נוסף במחלוקת אם מהני שליחות.....יח

ב..... דְּבָרֵי הַבְּרִית

יד פועל כיד בעה"ב..... כ

- א. שליחות במילה..... כ
- ב. יד פועל כיד בעה"ב באיסורים..... כ
- ג. מזהל גוי מדין פועל..... כ
- ד. יש שחילקו בין שבת ליום חול..... כא
- ה. חלקת יואב דמהני בהגבהה..... כא
- ו. חקירה לאור דברי החלקת יואב..... כב
- ז. אם אשה יכולה לכתוב ס"ת ע"י "פועל"..... כב
- ח. הראיה שלא מועיל יד פועל כשיש בעיה בשליחות..... כג
- ט. הדחיה של השואל ומשיב..... כג
- י. החילוק של המהרי"ט אלגאזי..... כד

גדר מצות האב למול את בנו (ואם ענין המצוה הוא התוצאה)

כד.....

- א. חקירה בגדר חיובו של אב..... כד
- ב. הריב"ש שלמד שאב הוא שלוחו של בן..... כה
- ג. הספק של ספר החינוך בפדיון הבן..... כו
- ד. הספק של המנח"ח במילה..... כו
- ה. אין מכאן הכרע לחיובו של אב בקטנותו של הילד..... כו

אם המצוה שיהיה מהול או למול ולחתוך..... כז

- החילוק בין מילה לפדיון הבן..... כז
- נידון נוסף שתלוי אם יש מצוה להיות מהול..... כז
- למה נולד מהול צריך הטפת דם ברית..... כח
- נידון נוסף אי מהני שליחות במילה שתלוי בחקירה הנ"ל..... כח

דברי הַבְּרִית.....ג.

נידון נוסף בחצי מילה בשבת.....כט
 אם ישנה למילה מתחילה ועד סוף.....ל
 הערה של הגר"מ זמבה.....ל
 ראייה שבשחיטה צריך לחתוך דוקא שתי סימנים.....ל

חיוב האב והבי"ד למול ביום השמיני (ואח"כ).....לא

א. חומש מנכסיו ע"מ למול בשמיני.....לא
 ב. אם האב מתכנן למול ביום התשיעי - מחלוקת.....לא
 ג. הגמ' יבמות שמשמע שבי"ד לא מתערב.....לב
 ד. תירוצים של האבני נזר.....לב
 ה. גדר חיוב האב והבית דין.....לד
 ו. קונטרסי השיעורים בגדר החיוב.....לד
 ז. ביאור של השבט הלוי ברמב"ם שבמילת בי"ד לא מברכים 'להכניסו'
לה
 ח. דבר אברהם - מחלוקת אם בי"ד חייבים במקביל לאבא.....לה

קדימה בשני תינוקות.....לו

א. אם ניתן ללמוד מילה מקבורה.....לו
 ב. אם קדימה בקבורה זה מדין כבוד המת.....לו
 ג. נימוקים למה מילה כן דומה לקבורה.....לז
 ד. כשאחד מהתינוקות הוא מילה שלא בזמנה.....לח
 ה. הדבר אברהם שה"נדחה" קודם.....לט

ד..... דברי הברית.

מילה - האם היא מצות עשה שהזמן גרמא.....מ

- א. אין תאריך בשנה שא"א לעשות ברית.....מ
- ב. מילה מוגבלת בקיום ולא בחיוב.....מא
- ג. הריטב"א שזה מצוה בגוף הבן.....מא
- ד. הבנה נוספת בדברי הריטב"א.....מב
- ה. אם פטור הוא בדין אמא או מדין אשה - החידוש של המקנה....מג
- ו ביאור בגמ' ביבמות עפ"י דברי המקנה.....מג
- ז. מצוות שניתנו קודם מתן תורה.....מז
- ח. חיוב מדין "זרע אברהם".....מז
- ט. אם יהודי הוא גם בן נח.....מה
- י. האם מ"ע שהזמ"ג הוא פוטר פעיל או העדר חיוב.....מה
- יא. ביאור מהגר"ח למה מילה לא נחשבת מ"ע שהזמ"ג.....מו
- יב. תוספת ביאור ומו"מ בדבריו.....מו
- יג. אם עבד כנעני חייב במילת בנו.....מז
- יד. אם הלימוד של עבד - לה לה מאשה הוא פטור או חיוב.....מז

מילת בני קטורה.....מח

- א. כל הגוים ערלים.....מח
- ב. מח' ראשונים אם בני קטורה לדורותם חייבים למול.....מח
- ג. מו"מ בר"מ שכיון שנתערבו בבני ישמעאל, אף הם חייבים.....מט
- ד. א"כ כל השבעים אומות יתחייבו.....מט
- ה. אין נהרגין על זה - למה.....נ
- ו. חקירה בגדר מצות בני קטורה.....נ
- ז. בן קטורה מהול שבא להתגייר.....נ
- ח. מוהל גוי מבני קטורה.....נא

דְּבָרֵי הַפְּרִיִת.....ה

- ט. הקושיא מיתרו..... נא
 י. אם בני קטורה חייבים ב"פריעה"..... נב
 יא. אם צריך מילה "לשם גירות"..... נב
 יב. יש ישראלים שחייבים מדין זרע אברהם..... נג

מילה בשבת דחוייה או הותרה.....נד

- א. שתי מוהלים בשבת..... נד
 ב. אם יש לזה ראייה משיטת ר"א שמכשירי מילה דוחים שבת..... נה
 ג. מילה בשבת ע"י האב - טור בשם ראב"ה..... נה
 ד. שיטת התרוה"ד..... נו
 ה. ביאור סברות המחלוקת..... נו
 ו. קושיית השער המלך שבכל ברית בשבת נביא מוהל גוי..... נז

מוהל שקיבל על עצמו תוספת שבת האם יכול למול.....נז

- א. מוהל שקיבל תוספת שבת..... נז
 ב. אם זה נחשב מילה בזמנה..... נח
 ג. אם זה קבלת שבת בטעות..... נח
 ד. עשה שיב"כ דוחה עשה שאין בו כרת..... נט
 ה. אם מילה בשבת הותרה..... נט
 ו. יו"ט שני ויש מוהל בן א"י אם מותר למוהל בן חו"ל למול..... ס

בדברי התשב"ץ שלא מלים ביום חמישי מילה שלא בזמנה.ס

- א. מילה בזמנה דוחה שבת..... ס
 ב. מילה שלא בזמנה ביום חמישי..... ס
 ג. קושית הש"ך..... סא
 ד. תירוץ ראשון..... סא

ו. דברי הפריית

- ה. תירוץ שני..... סב
ו. תירוץ שלישי..... סב
ז. להלכה..... סב
ח. כשהדחיה איננה מחמת חולי..... סג
ט. חילוק בין מילת גר למילת ישראל..... סג
י. אם יו"ט כשבת לענין זה..... סד
יא. אם גר שמול ולא טבל הוא יהודי או גוי..... סד
יב. דיוק של גאוני פולין מהתשב"ץ לנידון זה..... סה

❖ דברי אגדה ❖

- מילה בשמיני..... סו
א. מילה בשמיני..... סו
ב. ביאור ראשון - מה לומדים מיצחק..... סו
ג. ביאור שני..... סו
ד. מדרש פליאה..... סז
ה. המורה נבוכים על זמן המילה..... סח
ו. ביאור דברי הגמ' עפ"י המו"נ הנ"ל..... סח
ז. מצוה בלי דעת..... סט
ח. ביאור "כשם שנכנס לברית" עפ"י הנ"ל..... סט

ע. שלום זכר

- א. המדרש..... ע
ב. טעמים למה עושים שלום זכר..... ע
ג. נ"מ בין הטעמים..... עא

דברי הַפְּרִיִת.....ז

ד. נולד בליל ש"ק - מתי השלום זכר.....עא
ה. סיפור מהרב מטעפליק.....עב

נתרפאה כל המשפחה.....עב

א. נולד בן זכר - נתרפאה.....עב
ב. החידוש של המהרש"ל כשנולד קודם המיתה ונימול אח"כ.....עג

צערא דינוקא.....עג

א. דברי ההגהות מימוני.....עג
ב. תירוץ מהמשמרת חיים.....עד
ג. תירוץ נוסף.....עד
ד. כשיש חתן האם אומרים שהשמחה במעונו.....עד

כסא של אליהו.....עה

א. המקור.....עה
ב. האם זה עונש לאלהיו הנביא.....עה
ג. הספורנו תחילת פרשת וירא.....עו
ד. דברי הגרי"ז.....עז

סנדק.....עז

א. מהרי"ל שהסנדק כאילו מקטיר קטורת.....עז
ב. סנדק פעמיים - רמ"א נוב"י גר"א.....עז

ח.....דברי הַבְּרִית

"ומבטן לשמך המה נימולים" (פיוט שירה חדשה).....עח

א. הקושיא.....עח

ב. תירוץ של הגרש"ק.....עח

ג. תירוץ הגרש"מ דיסקין.....עח

ד. הנידון אם צריך מילה לשמה.....עח

ה. החילוק של החת"ס בין גר לישראל.....עט

ו. חילוק נוסף, וביאור הפיוט עפ"י חילוק זה.....עט

סעודה של מילה.....עט

א. מקורות לסעודת ברית.....עט

ב. לעשות הסעודה בו ביום.....פ

ג. התשב"ץ שניתן לעשות הסעודה למחר.....פא

על השמינית.....פא

א. למנצח על השמינית.....פא

ב. הטעם שמילה קרויה שמינית.....פב

ג. כינור עם שמונה נימין.....פב

ד. ההסבר עפ"י המהרי"ל.....פב

ה. המהרש"א.....פג

ו. שמחה בירושה.....פג

ז. כוחה של שמחה בהתחלה.....פד

דברי הַפְּרִית.....ט

הקדמה

ימים שלפני ברית הינם ימים עמוסים בדאגה לצרכי היולדת, הילוד, ופעמים אף צרכיהם של הילדים שבבית...

בתווך עומד אבי הבן ובליבו מקננת תשוקה לחדש משהו בתורת הברית, ולדעת את ה"רייד" על מילה.

לכל אותם "אבי הבן" או הקרובים את השמחה, ערכתי חיבור זה בו כתבתי בשפה פשוטה, את הנושאים המדוברים בתורת הברית בצירוף מ"מ מדויקים, כך יוכל כל אחד בזמן לא רב להכנס לענין וליהנות מתורת הברית.

בסוף החיבור כתבתי מעט דברי אגדה בעניני מילה לשמחת המעיינים בספר.

אסיים בתפילה שנהיה אנחנו וצאצאנו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך בשמחה

בברכה
 נתן רוטמן

דברי הברית.....יא

ערל

א. אברהם אבינו לא נחשב ערל עד שנצטווה למול

המצוה הראשונה בחייו של כל יהודי היא מצות מילה, שנצטוונו להסיר בשר הערלה. בגרי"ז עה"ת (סוף פרשת לך לך) הביא הקושיא שכיון שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, למה לא מל עצמו קודם שנצטווה ע"י הקב"ה? ותירץ שעד שלא נצטווה אין לבשר זה שם "ערלה", ורק לאחר הציווי נחשב ערלה וכשמסיר את הערלה כורת ברית עם הקב"ה.

ב. ערל תוך שבעה ימים מלידתו

הגדרה זו שערל הוא אחד שיש לו ציווי להסיר בשר ערלתו, לכאן תלויה בספק שהובא בבבלי ביבמות (ע"ב). האם ערל בתוך זמנו אוכל בתרומה, דהיינו האם קודם גיל שמונה ימים יש לתינוק שם "ערל" ואסור לסוכו בשמן של תרומה, או דילמא כיון שעוד לא חייב להסיר בשר ערלתו ל"ח ערל. ועי' בר"מ בהלכות תרומות (פי"א ה"ז) שהתיר לסוכו בשמן של תרומה וביארו שכיון שהבבלי לא פשט את הספק פסק הרמב"ם כירושלמי (ביבמות פ"ח ה"א) שכותב שבתוך שבעה לא נחשב ערל.

יב. דְּבַרֵי הַפְּרִית.....

ג. מתו אחיו מחמת מילה

מה הדין אם עבר שמונת ימים מעת לידתו, ולא ימולו אותו כיון שמתו אחיו מחמת מילה? ברש"י ותוס' ביבמות ע. נקטו שגם זה נחשב ערל, ועי' תוס' בחגיגה ד: שר"ת חולק. בהבנת המחלוקת כתב המרחשת (ה"א סימן כ') שנחלקו אם דבר שאינו ראוי מחמת סכנה נחשב שאינו ראוי, או שהוא ראוי ואריא דסכנתא רביע עליה.

האתון דאורייתא (כלל י"ג) חוקר בדין אונס בכל התורה כולה האם נפטר לגמרי, או שחייב אלא שאנוס מלבצע את חיובו, ונקט שלרש"י שמתו מחמת מילה הוא ערל רואים שאנוס לא נפטר לגמרי, משא"כ לר"ת פקע חיובו ודמי לערל תוך שבעה ללידתו.

ד. חולי שנמשך מאז שהיה פחות מבן שמונה ימים

המנח"ח (מצוה רפ"ב סק"ט) למד שאין הבדל בין מתו אחיו מחמת מילה לחולי אחר, והוא מחלק שאם היה ראוי למילה שעה אחת ואח"כ נחלה, נחשב ערל ואסור בתרומה. משא"כ אי לא נראה למילה כלל, שהיה חולה ברצף מגיל שמונה ימים, לפי ר"ת לא ייחשב ערל. ועי' בראשונים בתחילת הערל שנראה בדבריהם שיש חילוק והגרר"ק בספרו דרך אמונה (תרומות פי"א

דְּבָרֵי הַפְּרִית יג

ה"ז) ביאוהה"ל (ד"ה ערל) כתב שר"ת סבר שמתו מחמת מילה לא ימולו אותו לעולם, ולכך לא דמי לחולה שאחר שיבriא ימולו אותו כיון שהחולה הוא "בר מילה" לכן נחשב ערל.

ה. האם שייך לההיפך לערל אחר שכבר היה מהול

בט"ז (ביו"ד רס"ד סק"ט) הסתפק למה משוך מדאורייתא נחשב מהול האם בגלל שאין חיוב למול יותר מפעם אחת, או בגלל שערלה זה רק בשר שהיה בעת לידה משא"כ בשר שגדל אח"כ מחמת שמנו אף אם הוא חופה את הגיד ל"ח "ערלה".

הט"ז מביא נ"מ בנולד מהול ואח"כ נתרבה בשרו מחמת שומן, דלא נימול שעה אחת אבל אין הערלה בתולדה. ועי' שאג"א (סימן נ"ה) שפשיטא ליה שנחשב מהול, ובפרי יצחק (ח"א סימן ל"א) שלמד שזה מחלוקת בסברא בין הבבלי למכילתא וקי"ל כבבלי דל"ח ערל וע"ע בעמודי אור לגר"י העליר (יו"ד סימן ס"ה).

ו. הסתירה בר"מ שנולד מהול אוכל בתרומה אף שצריך

הטפת דם ברית

בגמ' במסכת שבת קל"ה יש נידון אם תינוק שנולד מהול צריך הטפת דם ברית וקי"ל שצריך הטד"ב. מיהו הר"מ מחד פוסק בהלכות מילה (פ"א ה"ז) שנולד מהול צריך הטפת דם ברית, ומאידיך פסק בהלכות תרומות (פ"ז הי"א) שנולד מהול אוכל

יד.....דברי הברית

בתרומה, ואי צריך הטפת דם ברית לכא' חיישינן שמא ספק ערלה כבושה ויתכן שהוא ערל, וא"כ אמאי אוכל בתרומה? (כן הקשה במנח"ח מצוה רפ"ב סק"ד, ועי' שו"ת משכנות יעקב יו"ד סימן ס"ג וגר"ח בסטנסיל אות פ"ז פ"ח ובאבן ישראל ר"מ מילה פ"א ה"ז שהר"מ הצריך הטפת דם ברית לא מחשש ערלה, אלא דין בפנ"ע שצריך דם ברית ולכך שייך חיוב הטד"ב אף שאינו ערל).

שליחות במילה

א. גדר חיוב האב - שיטת מהר"ח או"ז

הרבה קולמוסין נשתברו בגדר הציווי על האב, בשו"ת מהר"ח או"ז (סימן י"א) כתב שהאב צריך לדאוג שבנו יהיה מהול ואין מצוה למול אותו בעצמו. ולפי"ז פשוט שאי"צ אפי' שייחשב כמוהל שלוחו, דכל שהביא מוהל שמול את הילד ביום השמיני יצא ידי חובתו.

ב. דרכי משה בשם או"ז ודברי התבו"ש

בדרכי משה (רס"ד סק"א) הביא שהאור זרוע (הלכות מילה סימן ק"ז) כתב שמי שידע למול אין לו לכבד אדם אחר למול את בנו. וברמ"א הקשה מ"ש מכל התורה דקי"ל שלוחו של אדם כמותו? התבו"ש (סימן כ"ח סק"ד) נוקט שמהני שליחות, רק

טו.....דברי הברית

שאם ביד האב למול את בנו והוא מצוה לאחר למולו, הוי זה זלזול במצוה שאינו מקיים המצוה בעצמו (לפי"ז מובן למה המהר"ח או"ז לא ציין את העובדה שלאביו ל"מ שליחות במילה^א).

ג. הש"ך שלא מועילה שליחות במילה וביאור הסברא שלו
הש"ך בחו"מ (סימן שפ"ב סק"ד) כותב שלא מועילה שליחות במילה והקצוה"ח (שם סק"ב) ביאר טעמו עפ"י התורי"ד בקידושין (מ"ב:) שלא מהני שליחות במצוות שבגופו כמו תפילין וכיו"ב, וה"נ למד הקצוה"ח שהמצוה שהאב ימול בידיו ערלת בנו וכשממנה שליח אי"ז נחשב שהאב מל בעצמו.

ד. הגמ' בשבת גבי קציצת בהרת

יש ראייה מגמ' שבת קל"ג. שם מבואר שאם יש בהרת במקום המילה, בעיקרון שייך עשה דוחה ל"ת, דהיינו שהעשה דמילה דוחה ל"ת דקציצת בהרת, אלא שכשיש אחר שימול זה עדיף, שכיון שהוא לא אב אין לו ענין בקציצת הבהרת והוי דבר שאינו

^א הערה של הקוב"ש בפסחים אות כ"ט.

טז.....דברי הברית

מתכוין נמצא שניתן לקיים מצות מילה בלי דחיית הל"ת דקציצת בהרת.

ה. מו"מ אם יש ראייה שכן מועיל שליחות במילה

ולכאור' אם לא מועילה שליחות במילה למה הגמ' אומרת שימול ע"י אחר הרי ע"י שימול אחר האבא יפסיד את מצוותו, נמצא שזה לא נחשב אפשר לקיים שניהם? ומזה הוכיח התבו"ש שמועלת שליחות במילה ולכן ניתן למול ע"י אחר.

בשו"ת בית הלוי (ח"א סימן י') נקט שיש שני חלקים במצוה א. מצות אב למולו בעצמו ב. מצות ב"ד וכל ישראל למול ילד יהודי ביום השמיני. גם האב חייב כמו כל אדם מישראל, אלא שגדר מצוה זו היא לדאוג שהילד יהיה מהול. לפי"ז אומר הבית הלוי שגם אם את החלק של המצוה למול בעצמו האב לא מקיים על ידי שליחות, את החלק של המצוה לדאוג שיהיה מהול הוא כן מקיים. וכיון שחצי מהחיוב האבא כן מקיים לא אומרים עשה דוחה לא תעשה על מנת שיקיים את כל חלקי המצוה.

ו. הרא"ש במוהל שחטף המצוה

יש רא"ש בחולין פרק כסויו הדם (סימן ח') שמביא מעשה באחד שהביא מוהל למול בנו וקפץ מוהל אחר ומל אותו,

דברי הַפְּרִית..... יז

והנידון הוא אם החוטף צריך לשלם למוהל קמא עשרה זהובים על כך שחטף לו את המצוה.

הנימוקים של ר"ת לפטור הוא: **א.** עשרה זהובים זה קנס ובזה"ז לא דנים דיני קנסות **ב.** גדול העונה יותר מן המברך וכיון שהאב עמד שם יכל לענות אמן (והעשרה זהובים זה שכר הברכה) הרא"ש אומר שאף ללא טעמים אלו א"א לחייב את החוטף משום שאם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו, ובדיבור שאמר האב למוהל לא זכה המוהל במצוה לחייב אחר אם קדמו (ובעיקר מח' ר"ת והרא"ש ע"י מחנ"א הלכות שלוחין ושותפין סימן כ"ה וחזו"א קידושין דף כ"ט).

ז. הראיה שלא מועילה שליחות במילה מדברי הרא"ש

הקצוה"ח שואל: נהי שאינו חייב לשלם עשרה זהובים למוהל הראשון, מ"מ אמאי לא חייב לשלם עשרה זהובים לאבא, שהרי אם הראשון היה מל היה האב מקיים מצותו ע"י המוהל שהוא שלוחו של אדם כמותו, וכעת שאחר חטף את המצוה ממנו הזיק הוא את האב שלא קיים מצוותו? מוכיח מזה הקצוה"ח שלא מועילה שליחות במילה, ולכן אף אם המוהל שהאב מינה מל זה לא נחשב שהאבא מל, נמצא שהחוטף לא הפסיד את

יח.....דברי הפְּרִית

האב דבר, ולכן אי"צ החוטף לשלם לאב עשרה זהובים רואים שלא מועילה שליחות במילה.

ת. דחיה לראיה זו

הקצוה"ח (שם) מביא שיש מקום לדחות ראיה זו: בדברי הרא"ש מוכח שהחוטף לא הפסיד לאב דבר, אבל יתכן שהטעם שלא הפסיד לו דבר הוא שכיון ששמע שהאבא רוצה למנות מוהל למול אל בנו, הוא ג"כ קופץ ומל בשליחותו של האב, ולכן אעפ"י שמהני שליחות במילה האב לא הפסיד דבר, כיון שאף ע"י החוטף זה נחשב שהאב קיים את המצוה של מילת בנו (דהיינו שלא מוכח ברא"ש שהטעם שהאבא לא הפסיד זה בגלל שממילא לא היה מקיים מצוותו, ויתכן שהטעם הוא כיון שבין כה וכה האב כן קיים מצותו).

ט. הסבר נוסף במחלוקת אם מהני שליחות

בדבר אברהם (ח"ב סימן א') כתוב הסבר אחר למה לש"ך לא מועיל שליחות במילה:

תירוצו מתבסס על יסוד שהוא מיסד דיני שליחות, שמת יממנים אדם לעשות דבר שהוא כבר חייב ממילא, נעשית הפעולה לצורך השליח ולא לצורך המשלח. לדוגמא אם מינה שליח לקיים מצות תפילין, כשהשליח מניח הוא מקיים מצוה

דְּבָרֵי הַבְּרִית.....יט

של עצמו ולא עבור המשלח. לפי זה אומר הדבר אברהם שכיון שגם השליח מחויב למול ילד זה כמו בי"ד וכל ישראל, נמצא שכשעושה ברית בעצמו מקיים את המצוה שלו, ורק אם לא היה מחויב אז יכול לייחס המעשה לאבא ששולח אותו. ולפי"ז ביאר שהסוברים שכן מועיל שליחות במילה סברו, שרק כשהאב לא מתכוון למול, בי"ד וכל ישראל מתחייבים למול, משא"כ הכא לא מחויבים ולכן מעשה השליח המוהל מתייחס לאבא.

הדבר אברהם (ח"ב ס"א אות ה') גם נדרש לשאלה מהגמ' במסכת שבת קל"ג. שכשיש אחר ימולו ע"י אחר ול"א עדל"ת, ולכא' אי ל"מ שליח לקיים מצות האב עדיין נימא עדל"ת ע"מ שאב יקיים מצותו? ותירץ שכיון שאפשר שאחר יעשה המצוה ל"א עדל"ת אפי' שאב מפסיד מצותו (וכ"כ שאג"א סימן כ"ט שכשאחר יכול לקיים המצוה ל"א עדל"ת).

הדב"א מציין שהבית הלוי (ח"א סימן י') חולק שאם האב לא מקיים המצוה כלל, כן אומרים עדל"ת ואף שיכולה המצוה להיעשות ע"י אחר.

כ.....דְּבָרֵי הַבְּרִית

יד פועל כיד בעה"ב

א. שליחות במילה

נחלקו האחרונים האם האב יכול למנות שליח למול את בנו, או שאין שליחות למילה וע"י שממנה מוהל מפסיד האב את מצוותו (ש"ך וקצוה"ח שפ"ב).

ב. יד פועל כיד בעה"ב באיסורים

יש שדנו שאף אם ל"מ שליחות עדיין יש עצה לאבא לקיים מצות מילה:

המחנ"א (שלוחין סי"א) דן בעשיית מעקה ע"י גוי, והכריע שכיון שיד פועל כיד בעה"ב, לכן יכול בעה"ב לברך על עשיית הפועל ואף שאין שליחות לגוי.

רע"א (בגליון המחנ"א) מאריך לטעון שאפי' עבד כנעני דיד עבד כיד רבו טפי מיד פועל, בכל זאת לא מהני אלא לדיני ממונות, על אחת כמה וכמה דיד פועל כיד רבו ל"מ לאיסורים.

ג. מוהל גוי מדין פועל

בשו"ת ארץ צבי (חלק ב' סימן מ"ט) כתב שלכן נהגו לתת כסף למוהל לפני המילה, על מנת שאף לשיטת הש"ך שאין שליחות במילה יועיל מדין יד פועל כיד בעל הבית. (ועי"ז יקיים את המצוה).

דברי הפְּרִית..... כא

האדר"ת בספרו (חשבונות של מצוה) מצוה ב' ד"ה בענין מילת עכו"ם, מייסד שאפי' שאין שליחות לגוי בכל זאת פועל גוי יכול לייחס המעשה למשלח מדין יד פועל, ולכן צריך פסוק למעט מילה על ידי מוהל גוי שאינו "בן ברית".

ד. יש שחילקו בין שבת ליום חול

יש שכתבו שימשוך האב את הסכין של מילה, וע"י משיכת "כלי האומנות" נקנה לו המוהל, ועי"ז יחשב שהאבא מל מדין יד פועל כיד בעה"ב. ויש שכתבו שבחול ימשוך הסכין, ואילו בשבת לא, כיון שהסכין היא מוקצה (או כלי שמלאכתו לאיסור או מוקצה מחמת חסרון כיס) ולכן בשבת אסור לו לטלטל הסכין של מילה.

ה. חלקת יואב דמהני בהגבהה

והנה החלקת יואב (חו"מ סימן א') הסביר שמהני יד פועל כיד בעה"ב בהגבהה, כיון שאעפ"י שאי"ז נחשב מעשה של הבעה"ב, זה כן נחשב גרמא שלו. ובהגבהה סגי בגרמא, כמו שמצינו שמהני "קורא לה והיא באה", ובפיל מהני להניח תחתיו חבילי זמורות, וה"ה דמהני לשלוח פועל שיגביה.

כב.....דברי הברית

ו. חקירה לאור דברי החלקת יואב

ויש לחקור אי נימא דצריך מעשה של האב ול"מ שליח, האם צריך מעשה או סגי בגרמא? ואי נימא דסגי בגרמא, יתכן שמהני יד פועל לפי החלקת יואב. ויתכן שאף אי ל"ח פועל שלו, נמי זה נחשב גרמא של האבא? וצ"ע בזה.

ז. אם אשה יכולה לכתוב ס"ת ע"י "פועל"

חידושו של המחנ"א נידון בהרחבה בדברי האחרונים:

במנח"ח מצוה תרי"ג דן: אם אשה פסולה לכתוב ס"ת, איך ניתן לומר שיש לה מצוה לכתוב ס"ת, והרי כיון שפסולה לכתוב, איננה יכולה למנות שליח לכתוב? (דכל מידי דאיהו לא מצוי עביד לא משוי שליח) ואיך תהיה מצווה בדבר שאין בידה לקיים?

מביא המנח"ח שאחד מן התלמידים יישב שיכולה לשכור סופר, ועי"ז תקיים המצוה מדין יד פועל כיד בעה"ב, אעפ"י שלא יכולה למנות שליח על זה.

המנח"ח חולק שאם המשלח לא יכול למנות שליח, הוא גם לא יכול למנות פועל מדין יד פועל כיד בעה"ב (והביא לזה ראיה מתמורה עי"ש).

דְּבָרֵי הַפְּרִיִת.....כג.

ח. הראיה שלא מועיל יד פועל כשיש בעיה בשליחות

השער המלך הלכות תרומות (פ"א הי"א) כותב, שבשליח גוי דאין שליחות לעכו"ם, ה"ה של"מ לשוכרו מדין פועל. מביא השער המלך ראיה לזה מגמ' ב"ק דף נ"א בור של שני שותפין היכי משכח"ל, ולכאו' משכח"ל בשניים ששכרו גוי לחפור בור, דנהי דאין שליחות לגוי ואין שלד"ע, הכא כיון ששכרו אותו יד פועל כיד בעה"ב והבור הוא בור של שותפין? (ראיה זו הובאה גם בשו"ת יהודה יעלה חו"מ סימן רי"ג, ובמנח"ח מצוה נ"ג סק"ה, ושו"ת תורת חסד חלק א' סימן מ"ה אות ד', ובשער המשפט סימן קפ"ב סק"א).

ט. הדחיה של השואל ומשיב

אלא שהשואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סימן ק"י) דחה את הראיה: וטענתו היא שבשניים ששכרו פועל לא שייך לומר יד פועל כיד בעה"ב כיון ששנים שלחו אותו, ואי"ז מבורר ידו של מי הוא. ולכן לא העמידו בב"ק בור של שני שותפין כששניים שכרו פועל, אבל עדיין יש מקום לומר שבאחד ששכר פועל יד פועל כיד בעה"ב גם באופן שלא מועילה שליחות.

כד. דברי הברית.....

י. החילוק של המהרי"ט אלגאזי

המהרי"ט אלגאזי (הלכות בכורות פרק רביעי אות נ') הביא את דברי המחנ"א ורצה לחלק: כשהשליח הוא לא "בר שליחות" לא מועיל יד פועל כיד בעה"ב, משא"כ אם הפועל בתורת שליחות והמשלח בר הכי, לשכור את הפועל יועיל שיהיה יד פועל כיד בעה"ב. ואם יש לו אומן ישראל שמתקין מעקה יכול הבעה"ב לברך ולא באומן גוי.

ולכאנ"ל לפי דבריו, כיון שהאב מחויב במילה והשליח מחויב במילה כמו כל ישראל, יש לדון שאף דל"מ שליחות אולי כן יועיל לשכור מזהל מדין יד פועל כיד בעה"ב, אף לפי הש"ך שלא מהני שליחות במילה.

גדר מצות האב למול את בנו (ואם ענין המצוה הוא התוצאה)

א. חקירה בגדר חיובו של אב

במשנה בקידושין נמנו מספר מצוות שהתורה הטילה "אחריות הורית" על האבא כלפי בנו: למולו לפדותו ללמדו תורה ללמדו אומנות וי"א אף להשיטו בנהר.

דברי הַפְּרִית.....כה

האם המצוה היא של הבן ורק בגלל שהוא קטן התורה מינתה את האב בתור שליח לסייע לבן לקיים את החיוב שלו, או שהמצוה היא של האבא?

ב. הריב"ש שלמד שאב הוא שלוחו של בן

אשר הביאנו לבית הספק הם דברי שו"ת הריב"ש (סימן קל"א) שדיבר על השוני בלשון הברכה בין מילה לפדיון הבן: הרמב"ם פ"א מהלכות ברכות מייסד שמצוה שנעשית ע"י שליח מברך "על מצוות" משא"כ מצוה שאדם עושה בעצמו מברך "ל". לכן כותב הרמב"ם שמי שמל את בנו מברך "למול" ואילו המל ע"י שליח מברך על מצות מילה. וקשה למה בפדיון הבן הברכה היא "על מצות פדיון הבן" ואילו במילה הברכה היא "למול"? עונה הריב"ש שבפדיון הבן ברגע שיגדיל הבן א"א לפדות אותו שלא מדעתו כיון שהמצוה היא של בן דהיינו שזה סימן שהאב רק שליח לסייע לבן לפדות עצמו ולכן אב הפודה מברך "על מצות". מבואר מדברי הריב"ש שבמילה האב הוא לא שליח כמו פדיוה"ב ולכן במילה האבא מברך כשמל בעצמו "למול את הבן" (ובביאור דברי הריב"ש האריך בברכת שמואל עמ"ס קידושין סי"ח).

כו.....דברי הַפְּרִית

ג. הספק של ספר החינוך בפדיון הבן

מה שצריך לדעת זה מילתא דפשיטא ליה לריב"ש מיבעיא ליה לספר החינוך שכתב במצוה שצ"ב: "ולפי הדומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו, ואפי' לאחר שישגדיל המצוה מוטלת על האב". משמע מדבריו שהוא מסופק שאולי אף בפדיוה"ב המצוה היא של האב.

ד. הספק של המנח"ח במילה

המנח"ח (מצוה ב' סק"ד) מסופק הפוך שאולי במילה נמי כשהבן מגדיל עדיין המצוה של האב, או אולי המצוה של האב רק בעוד הבן קטן משא"כ כשיגדיל המצוה של בן. המנח"ח כותב מספר נ"מ: א. שלפי הש"ך דל"מ שליחות במילה אם האב מוהל יהא מחויב כשיגדיל למול בעצמו. ב. אם אין אפשרות למולו אלא בשכר שהאב יתחייב לשלם. ג. האם האב מברך ברכת שהכניסו בבריתו של אאע"ה או הבן ד. אם קדם הבן ומינה מוהל יתחייב לשלם עשרה זהובים לאב.

ה. אין מכאן הכרע לחיובו של אב בקטנותו של הילד

כאן המקום להדגיש שאין הכרח מכך שכשהבן גודל המצוה של בן, שגם בעת שהוא קטן האב הוא רק שליח, היות ויתכן

דְּבָרֵי הַפְּרִיט.....כז

שכשהוא קטן האב הוא בעל המצוה וגדר החיוב שהתורה חייבה אדם למול בניו הקטנים.

אם המצוה שיהיה מהול או למול ולחתוך

החילוק בין מילה לפדיון הבן

בדברי הריב"ש (סימן קל"א) מבואר שיש חילוק בין פדיוה"ב שאב הוא רק שליח, לבין מילה שהאבא הוא "בעל המצוה". השאלה היא למה? הגר"ח פ"ש יינברג זצ"ל (משמרת חיים ח"א מילה אות ו') מבאר שבפדיון הבן המצוה היא לדאוג לכך שהבן יהיה פדוי, דהיינו שהתורה סה"כ אמרה לאבא לסייע לבן להגיע לתוצאה שיהיה פדוי. משא"כ במילה אין הענין שלא יהיה לו ערלה, אלא יש מצוה אף במעשה המילה והחיתוך, וכיון שיש מצוה אף בחיתוך מסתבר שכשהתורה הטילה מצוה זו על האב - לחתוך - כוונת התורה היתה שבעל המצוה יהיה האבא.

נידון נוסף שתלוי אם יש מצוה להיות מהול

בעיקר חקירה זו האם במילה הענין הוא התוצאה עיין בשו"ת בית הלוי (ח"ב סימן מ"ז) שנחלקו בזה הטור והרמב"ם גבי ציצין שאין מעכבין ולרמב"ם המצוה נגמרת בחיתוך ולטור יש גם מצוה להיות מהול ויתכן שזה תלוי בדברי המשמרת חיים.

כח.....דברי הברית

למה נולד מהול צריך הטפת דם ברית

כמו"כ במשמרת חיים כתב להוכיח מנולד מהול שצריך הטפת דם ברית, שאף שיש תוצאה שהוא מהול יש ענין בחיתוך ובדם. צריך לדעת שזה לא הנחה מוסכמת: בפרי יצחק (חלק א' סימן כ"ט) כתב הפוך שכל הטעם שנולד מהול צריך הטפת דם ברית הוא רק בגלל שיש חשש ערלה כבושה משא"כ אם היה ברור שאין ערלה אי"צ הטפת דם ברית (ועי' שו"ת משכנות יעקב יו"ד סימן ס"ג שלמד בר"מ שאומר שנולד מהול אוכל בתרומה שיש חיוב הטד"ב אף בלי חשש ערלה, וע"ע בגר"ח סטנסיל אות פ"ז פ"ח מש"כ בגדר החיוב של הטפת דם ברית).

נידון נוסף אי מהני שליחות במילה שתלוי בחקירה הנ"ל

ידועה המחלוקת אם ניתן למול ע"י שליח ודעת התבו"ש (סימן כ"ח סק"ד) שכן. ודעת הש"ך (שפ"ב סק"ד) וקצוה"ח (שפ"ב סק"ב) שלא. ולכא' יש מקום לומר שאף הם נחלקו אם יש מצוה בפעולת המילה ולכן דמי לקצוה"ח כמצוה שבגופו ול"מ שליח או שיש מצוה לדאוג שיהיה מהול ולכן סובר התבו"ש שמהני שליח וכמובן שאי"ז מוכרח שהרי יתכן שאף התבו"ש מודה שיש מצוה בחיתוך הערלה בכל זאת סובר התבו"ש כמש"כ הדרכ"מ (רס"ד סק"א) ששלוחו של אדם כמותו.

דברי הפְּרִית.....כט

נידון נוסף בחצי מילה בשבת

בשו"ע (יו"ד רס"ו סעיף י"ד) כתב שבשבת לא ימולו ע"י שתי מוהלים שאחד מתחיל והשני גומר והטעם כיון שיוצא שהראשון עשה חילול שבת ולא קיים מצוה. הרמ"א שם חולק שאפשר למול ע"י שתי מוהלים ובפשיטות נחלקו אם הראשון עשה מצוה או לא ונראה שאם המצוה בתוצאה אז באמת הראשון רק התחיל ולא סיים ויהיה אסור כמש"כ השו"ע, משא"כ אם יש מצוה בחיתוך אף הראשון קיים מצוה.

(ובאמת שהאחרונים דנו בח"ש במצוות הובא במנח"ח מצוה ו' סק"א מל"מ הלכות חמץ ומצה פ"א ה"ז, והקשו שבגמ' במכות דף י' ע"א אז יבדיל משה שלש ערים יודע היה משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש ערי מקלט שבארץ כנען ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה ולכאו' משה רבינו עשה רק "חצי מצוה". ובספר נתן פריו לגר"נ גשטטנר שם האריך בזה, וכתב שגם אם משה רבינו לא קיים מצוה בכך שהפריש חצי היינו לפי שלא היה בידו לגומרו, משא"כ במילה שהענין שיהיה מהול ויש מישהו שגומר ודאי שיש מצוה בחצי מילה שעשה הראשון. ומ"מ יתכן שזה ג"כ תלוי אם המצוה היא בפעולה או בתוצאה).

ל..... דְּבָרֵי הַבְּרִית

אם ישנה למילה מתחילה ועד סוף

האור שמח (מילה פ"ב ה"א) חוקר: אם אין אפשרות לכשר להתחיל המילה, אלא שאם יתחיל הפסול יוכל הכשר להשלים מי אזלינן בתר בסוף או שצריך שכשר יעשה כל המילה (ישנה למילה מתחילה ועד סוף).

מביא האו"ש ראייה מגמ' בע"ז דף כ"ז. שדנה שאולי אשה אינה כשרה למול וציפורה רק התחילה למול ובא משה רבינו וסיים המילה, מבואר שסגי שהסוף של המילה יעשה ע"י מוהל כשר.

הערה של הגר"מ זמבה

בחידושי הגאון רבי מנחם זמבא הי"ד (ב"ב, תש"מ - מנדלבוים) מובאת הסכמה של הרב של ת"א יפו הגאון רבי ידידיה פרנקל ושם בתוך דבריו מביא ששמע מהגר"מ זמבא: שבשלמא בשחיטה שיש ענין לשחוט שתי סימנים שייך לדון שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, אבל במילה הענין לסיים הערלה ולדאוג שיהיה מהול ולכן פשיטא שאינה למילה אלא לבסוף?

ראיה שבשחיטה צריך לחתוך דוקא שתי סימנים

כראיה שבשחיטה יש ענין לשחוט שתי סימנים הוא מביא שכתוב בחולין דף ס"ט. שכן פקועה שבא על בהמה רגילה אותה

דברי הפְּרִית.....לא

ולד אין לו תקנה, כיון שבולד יש חצי בן פקועה שנחשב הסימן כחתוך, וחצי בהמה רגילה שטעון שחיטה, וכיון שלא יכול לשחוט שתי סימנים אין לולד תקנה ואי נימא שהעיקר שיצא ממונו כוח חיים בשחיטה, אמאי לא סגי בשחיטת הסימן שחיב בשחיטה? ש"מ שמעכב בבהמה לשחוט שתי סימנים.

חיוב האב והבי"ד למול ביום השמיני (ואח"כ)

א. חומש מנכסיו ע"מ למול בשמיני

זמן המצוה של ברית מילה הוא ביום השמיני ללידת הבן. כמה חשוב למול ביום השמיני? במרחשת (ח"א סימן מ"ג) נשאל ע"י אב שזמן המילה חל בע"ש ואינו מוצא מוהל שיבוא בע"ש אלא בסכום עצום של ארבע מאות מארק, האם צריך להוציא כל ממונו או שזה כמו שאר מצוות עשה שסגי בחומש מנכסיו כמו במצוות צדקה? והעלה המרחשת שסגי בחומש מנכסיו. אף האבני נזר (יו"ד סימן שכ"א) קבע שסגי בחומש מנכסיו וכתב שאם ע"י שיחכה יוכלו לעשות ניתוח לסדר רגליו שלא יהיו עקומות כל חייו הוי זה כיותר מחומש מנכסיו ויכול לחכות.

ב. אם האב מתכנן למול ביום התשיעי - מחלוקת

בגמ' כתוב שאם אדם לא מל את בנו, בי"ד וכל ישראל חייבין למוהלו. מה הדין אבא שמתכנן למול אבל לא ביום השמיני?

לב. דברי הברית.....

בתשב"ץ (ח"ג סימן ח') כתב שבי"ד מצווין לכופו כשאר מצוות עשה אבל אין הבי"ד יכולים למול כל עוד שהאב מתכנן למול. וכ"כ הרמב"ם (הלכות מילה פ"א ה"ב) שאין בי"ד מלים בנו של האדם שלא מדעתו.

אמנם באבני נזר (יו"ד ש"ט) כתב שאם האבא לא נמצא בעיר, מלים אותו בזמנו ביום השמיני ולא מחכים עד שיבוא האב.

ג. הגמ' יבמות שמשמע שבי"ד לא מתערב

בגמ' ביבמות דף ע"א: מבואר שאם אביו ואימו חבושין בבית האסורין, אין מילת בנם מעכבת שיקריבו עבורם את קרבן פסח. ורש"י אומר שאנשים אחרים לא חייבים למול את התינוק רואים שאף שאביו לא ימול את התינוק ביום השמיני בכל זאת בי"ד וכל ישראל לא חייבים למול את הילד. ולכאן קשה מכאן על האבני נזר שלמד שבי"ד מלים אם האבא לא מל ביום השמיני?

ד. תירוצים של האבני נזר

האבני נזר מיישב בשני אופנים: א. מיירי שאביו ישתחרר עד הערב וכן ימול אותו ביום השמיני ולכן אחרים לא מצווין למול אותו ב. מיירי שגם התינוק בבית האסורים (תדע שכתוב בגמ' אביו ואימו בבית האסורים. ולכאן אימו בלא"ה אינה מחוייבת

דברי הברית..... לג

ולמה כתוב שהאמא בבית האסורים? ש"מ שהאמא ילדה בבית סוהר וגם התינוק עימם, וכיון שהאבא בבית סוהר אין בידו להשתדל אצל שר העיריָה).

עוד היה נלענ"ד שהמצוה היא של האבא וע"מ להפקיע ממנו מצותו צריך איזה התרשלות מצידו וכיון שהאבא בבית סוהר ולא התרשל בכך שהמילה מתאחרת, אין מלים את בנו שלא מדעתו.

(לעיל בענין שליחות במילה, הבאנו את דברי הדבר אברהם חלק ב' סימן א', שלומד שיש מחלוקת אחרונים האם ב"ד וכל ישראל חייבים למול באופן שהאב מתכנן למול. ותלה הדבר אברהם בזה את המחלוקת האם שליחות מועלת במילה ליחס את המילה לאב, ש"ך וקצוה"ח סימן שפ"ב ותבואת שור סימן כ"ח סקי"ד).

² ועי' שו"ת מוהר"ח או"ז שאמא לא מחויבת כשאב לפנינו אבל אם האבא בבית האסורים האמא חייבת ובאו"ז (מילה צ"ו, א) חלק שאמא לא חייבת.

לד.....דברי הברית

ה. גדר חיוב האב והבית דין

והנה בעיקר מצות הבי"ד היה נראה שבי"ד יש להם את אותן מצוה כמו האבא, רק שאם האבא לא מקיים את חובתו בי"ד ג"כ חייבים למול את הבן.

בצפנת פענח (פ"ג ה"א) נקט שגדר החיוב של בי"ד יתכן ושונה מהחיוב של האב, והדבר שנוי במחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד, ושלפי"ד הרמב"ם הגדר של חיוב האב הוא בקום ועשה למול את הבן, משא"כ בי"ד מחויבים שלא להשאירו ערל אבל אין להם מצוה חיובית למול. עפי"ז מבאר הצפנת פענח את שיטת הר"מ שכשבי"ד מלים לא מברכים ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, והיינו משום שהקב"ה באמת לא ציוה את הבי"ד להכניסו בצורה חיובית אלא רק לא להשאירו ערל. ואילו הראב"ד חולק שהסנדק מברך להכניסו, והיינו דס"ל שהוא שליח בי"ד ויש לבי"ד מצוה למול בדיוק באותם גדרים שהאב היה מחוייב.

ו. קונטרסי השיעורים בגדר החיוב

בקונטרסי השיעורים (קידושין סי"ט סק"ח) מחלק בין חיוב האב לחיוב בי"ד באופן אחר: שהאבא מצווה למול בעצמו וכמש"כ הש"ך וקצוה"ח דל"מ שליח במצוה של האב, משא"כ בי"ד רק

דברי הברית.....לה

מחוייבים לדאוג שימולו את התינוק ואין להם מצוה למול בעצמם אף אם הם יודעים למול ויכולים למול בעצמם.

ז. ביאור של השבט הלוי ברמב"ם שבמילת בי"ד לא מברכים 'להכניסו'

בשו"ת שבט הלוי (ח"ב קל"א) ביאר את הנידון אם בי"ד יברכו "להכניסו בבריתו של אאע"ה" באופ"א: תוס' בפסחים ז. כותב שברכת להכניסו איננה ברכת המצוות אלא ברכת השבח, ולכן לא מברכים ברכה זו קודם המילה כשאר ברכת המצוות עובר לעשייתן. ולפי"ז כתב השבט הלוי שלפי הר"מ ברכת להכניסו היא כן ברכת המצוות שתיקנו על המצוה של האב וכשאינן אב לא מברכים ברכה זו, משא"כ לראב"ד הוא ברכת השבח ולכן מברכים ברכה זו אף אם האב לא נוכח בברית. (ויעו"ש שכבר ציין שבכס"מ מילה פ"ג ה"א כתוב לא כך: שדעת הר"מ ש'להכניסו' זה ברכת השבח).

ח. דבר אברהם - מחלוקת אם בי"ד חייבים במקביל לאבא

בדבר אברהם (ח"ב סימן א') לומד פשט במחלוקת אי מהני שליחות במילה או לא: שכששליח מחויב במצוה בעצמו ושולחים אותו לעשות המצוה עבור אדם אחר, כיון שהוא מחויב בעצמו לכן המעשה מתייחס לשליח ולא למשלח ונחלקו

לו.....דברי הַפְּרִית

האחרונים (ש"ך קצוה"ח שפ"ב וכן תבו"ש סימן כ"ח סקי"ד) האם שליח וכל ישראל חייבים במילה או שרק כשהאב מתרשל אז שליח מתחייב.

קדימה בשני תינוקות

א. אם ניתן ללמוד מילה מקבורה

בהלכות מילה נקבעו דיני קדימה במוהל שיש לפניו שתי תינוקות למול: הר"ן בסוף מסכת מו"ק פוסק שמלים את התינוק שנולד קודם. מקור לכך הוא מוצא במסכת שמחות שם כתוב שקוברים מת שנפטר קודם. בשו"ת ברית אברהם (או"ה סימן י"ד) שהביא הפ"ת (יו"ד רס"ה סק"ט) הקשה שאין דמיון בין הדברים, דבמת מרגע שנפטר חל חיוב לקוברו משא"כ בתינוק חיוב מילה של שתי התינוקות חל בבוקרו של היום השמיני בשווה, ומה העדיפות של זה שנולד ראשון?

ב. אם קדימה בקבורה זה מדין כבוד המת

(במאמר המוסגר בספר אישים ושיטות הביא מעשה בשני נפטרים שאנשי הח"ק קברו את העשיר שנפטר מאוחר יותר לפני העני שנפטר קודם. באו קרובי העני לפני הגר"ח מבריסק בטענה שביזו את העני המת ביקש הגר"ח רמב"ם בהלכות אבל. אחר שעייין ברמב"ם הפטיר הגר"ח אני אטפל בזה אבל זה לא

דברי הַפְּרִית.....לז

ענינכם. מאוחר יותר ביאר הגר"ח שהיתה לו חקירה מאיזה טעם צריך להקדים מי שנפטר קודם האם זה מדין "אין מעבירין על המצוות", או מדין "כבוד המת" ומזה שהר"מ בהל' אבל לא הביא הלכה זו בין עניני כבוד המת, הסיק הגר"ח שזה דין כללי שאין מעבירין על המצוות שהוא דין שבין אדם למקום. וזו הכונה שלו "אני אטפל בזה" דהיינו שבתור רב עליו להעיר לאנשי גחש"א שעשו שלא כדין, אלא שכיון שזה בין אדם למקום "אין זה ענינכם".

מדברי הר"ן יש סימוכין להבנה של הגר"ח כיון שרואים שלמד ממת למילה ש"מ שזה דין כללי במצוות ולא מדיני כבוד המת.

ג. נימוקים למה מילה כן דומה לקבורה

מה שניתן לבאר בדברי הר"ן הוא: א. שהחיוב לדאוג להשיג מוהל וכיו"ב חל מרגע שנולד אלא שזמן "קיום" המצוה הוא ביום השמיני ולפי"ז החיוב של הבן שנולד ראשון חל קודם. אלא שלפי"ז דוקא אבא שחל עליו חיוב בלידה צריך למול מי שנולד קודם, משא"כ מוהל לא מחויב לדאוג למילה ומוהל שבאים התינוקות לפניו חייב לסייע לאב למול כבי"ד וכל ישראל וחל עליו החיוב למול את שני התינוקות בשוה.

לח.....דברי הברית

ב. באפיק"י (סימן מ"ה סק"ג) חידש שנהי שמילה כשרה ביום השמיני, אבל הטפת דם ברית כשרה מרגע שנולד.

ולפי"ז יישב קושיית התוס' בקידושין כ"ט שמילה לא נחשב מ"ע שהזמ"ג, דאם מל קודם הזמן יצא יד"ח (כמש"כ ברמ"א בסימן רס"ב שאם מל בתוך זמנו יצא והיינו דברגע שמל אין ערלה וכל החיוב ששייך לחייבו זה "הטפת דם ברית", ובמילה שמל תוך זמנו יצא דם, וקיים מצות הטפת דם ברית) ולפי דברי האפיקי ים חיוב הטפת דם ברית חל מרגע שנולד רק שבד"כ צריך לחכות ליום השמיני ע"מ לקיים מילה שיש לה זמן ביום השמיני. ומשום כך יש להקדים מילת הילד שנולד קודם כיון דנתחייב קודם בהטד"ב.

ד. כשאחד מהתינוקות הוא מילה שלא בזמנה

והנה עד עתה דיברנו על שתי תינוקות שזמן המילה שלהם היום מה הדין כשיש לפניו תינוק אחד שהוא "ברית נדחה" ואחד שזמנו היום? הגאון רבי שלמה איגר בגליון השו"ע (סימן ר"ס) הביא שו"ת ברית אברהם (או"ח סימן י"ד) שכתב שזה שזמנו היום קודם לברית שנדחית. הטעם: חביבה מצוה בשעתה, והוא מציין מקור לכך מהדין שאם אדם נאנס ולא התפלל ועבר זמן תפילה, מתפלל בתפילה הבאה שתיים אחד תפילה שמחויב

דברי הַפְּרִית.....לט

כיון שזה זמן להתפלל, ועוד תפילת תשלומין להשלים את התפילה שהחסיר. ויש הלכה שחייב קודם להתפלל תפילה של עכשיו ורק אח"כ תפילת תשלומין רואים משום שזה שזמנו עכשיו קודם וא"כ ה"ה במילה יש להקדים את התינוק שיום השמיני ללידתו חל היום.

ה. הדבר אברהם שה"נדחה" קודם

הדבר אברהם (ח"א סימן ל"ג) קובע שצריך להקדים את זה שהוא "ברית נדחה", כיון שעובר על איסור כרת כל רגע ורגע שמתעכב. בדב"א (חלק ב' סימן א'-ד) הביא שמספר רבנים התווכחו איתו האם עובר כל יום שנמנע מלמול או כל רגע, והנ"מ שאם רק בסוף יום עובר, אז באמת זה לא דחוף למול את ה"נדחה", ואז יש מקום לומר שחביבה מצוה בשעתה וזה שזמנו היום קודם. הדבר אברהם מתווכח שעובר כל רגע שמתעכב ולכן ה"נדחה" קודם. (בנידון זה יש לציין את דברי השער הציזון בסימן תמ"ד סקכ"ד שדן מה קודם, שריפת חמץ שלא בזמנו או מילה שלא בזמנה. בתוך דברין הוא מעלה סברא שאף שעובר כל רגע שמתעכב מלמול, מ"מ ברגע שמל תיקן, היות וסו"ס מל היום).

מ.....דברי הברית

ויכוח נוסף הוא: אם קובעים בהלכה שצריך קודם למול זה שזמנו היום אז אעפ"י שמתעכב עם ה"נדחה", ברור שלא עובר עבירה בכך שמתעכב, כיון שעושה מה שהתורה אומרת לו לעשות דהיינו להתעכב לצורך מילת זה שזמנו היום. לכן אומרים חלק מהרבנים שזה שזמנו היום קודם. אמנם הדבר אברהם אומר שכיון שבזה שאחר זמנו עובר כל רגע לכן צריך לקבוע שהוא קודם ולכן באמת אם ימול זה שזמנו היום כן עובר איסור בכך שמתעכב שלא כדין.

מילה - האם היא מצות עשה שהזמן גרמא

א. אין תאריך בשנה שא"א לעשות ברית

אחד הנידונים הנפוצים בסעודות ברית הוא האם מילה היא מצות עשה שהזמן גרמא? תוס' בקידושין שואל שאם זה מצוה שהזמן"ג, קשה למה צריך מיעוט בפסוק שרק האב מצווה על מילת בנו ולא האם? (שנאמר כאשר ציוה אותו אלוקים, ולא אותה).

הרש"ש ואחרונים נוספים דנו אם מצוה שלא מוגבלת בתאריך נחשבת "זמן גרמא" כמו במילה שכל תאריך שיוצא בו יום השמיני, מלים בו בין בשבת בין ביום"כ וההגבלה כאן היא בגיל של התינוק.

דברי הַפְּרִיט.....מא

ב. מילה מוגבלת בקיום ולא בחיוב

התוריד בקידושין דף כ"ט מעלה נושא נוסף לדיון האם מצוה שמוגבלת בזמן הביצוע ולא בחיוב, נחשבת מצוה שהזמן גרמא. אומר התוריד שהחיוב לדאוג לצרכי המילה חל כבר מהלידה רק א"א למול בפועל עד היום השמיני ולכן לדעתו מילה לא נחשבת מ"ע שהזמ"ג.

(נידון זה נוגע לדברי הרמב"ם הלכות בנין בית הבחירה (פ"א ה"י) שנשים חייבות בבנין ביהמ"ק. וקשה שלא בונים בלילה והוי מ"ע שהזמ"ג וא"כ למה נשים חייבות? ותירצו שלטוות ולתפור ולדאוג לצרכי המשכן דואגים גם בלילה, ורק ההעמדה וההקמה בפועל היא דוקא ביום וזה לא נחשב מ"ע שהזמ"ג).

ג. הריטב"א שזה מצוה בגוף הבן

בריטב"א כתב נימוק שלמרות שמילה כן נחשבת מ"ע שהזמ"ג שייך לחייב נשים (וצריך פסוק מיוחד לפטור) כיון שזה לא מצוה דנפשה אלא המצוה של הבן וס"ד דלא גרעא מבי"ד וכל ישראל שמחויבים למולו.

בדברי הריטב"א ניתן ללמוד בשני אופנים: א. שהאב הוא אפטרופוס לסייע לבן לקיים מצותו וכיון שהבן חייב במ"ע שהזמ"ג, שייך לחייב את האם לסייע לו (וניתן להוסיף בזה טעם

מב.....דברי הברית

שאם העובדה שזה זמ"ג לא מבטלת את המצוה אז גם אשה חייבת).

כך נראה במנח"ח (מצוה ל"ב) שדן שאשה חייבת בשביתת בהמתה בשבת אעפ"י שזה מצות עשה שהזמ"ג היות ואי"ז חובה על גופה. כך גם למד המנח"ח (מצוה קי"ב סק"ג) שביאר שאשה חייבת בשביתת קרקע בשביעית כיון שזה חובה המוטלת על הקרקע (וע"ע מנח"ח מצוה שכ"ו שדן בזה גבי ציצית למ"ד חובת מנא).

ד. הבנה נוספת בדברי הריטב"א

ב. הבנה נוספת היא: אה"נ אשה לא מחוייבת כאדם פרטי במ"ע שהזמ"ג, אבל מילה שונה משאר מצות בעובדה שאם האב לא מקיים את המחויבות ההורית שהתורה הטילה עליו, כל ישראל חייבים למולו. (ומ"מ התורה פטרה נשים ממילת הבן מגזירת הכתוב בפסוק כאשר ציוה אותו אלוקים ולא אותה)

עפ"ז ביאר במשא יד ח"א עמוד ט"ו (לגרי"ד אילן) שמצוות "ציבוריות" אין בהם פטור במצוות עשה שהזמ"ג (ועפ"ז דן בקונטרסי הקידושין ליישב הר"מ פ"א ביה"ב שנשים חייבות בבנין ביהמ"ק אף שלא בונים בלילה, כיון שזה מצות עשה "ציבורית").

מג.....דברי הברית

ה. אם פטור הוא בדין אמא או מדין אשה - החידוש של

המקנה

בספר 'המקנה' עמ"ס קידושין (דף כ"ט.) ייסד: אף לאחר שיש לפותא שאשה לא חייבת במילת בנה מכאשר ציוה אותו אלוקים, בכל זאת לא גרע תינוק זה מעולל שאיננו בנו שכל ישראל חייבים למולו. ולפי"ז ייסד: אין לאמא "מחויבות הורית" לדאוג למילת בנה אבל יש לאשה חיוב לדאוג למילה של תינוק שאביו לא מל אותו משום שהיא חלק מכלל ישראל. (וכ"כ ביונת אלם סימן ל"ג).

ו ביאור בגמ' ביבמות עפ"י דברי המקנה

בגמ' יבמות ע"א: מבואר שאם אביו ואימו בבית האסורים הערלות של הבן לא מעכבת בקרבן פסח. וקשה: האמא לא חייבת במילת בנה ולמה הגמ' אומרת שגם האמא בבית סוהר, אף אם היא לא בבית סוהר לכאן הערלות לא תעכב? במשא יד (שם) ביאר עפ"י דברי "המקנה" שנכון שאמא לא מחויבת כהורה, אבל יש עליה חיוב כשאר אדם מישראל, ולכן אם יכולה למול את הבן הערלות שלו מעכבת אותה בקרבן פסח.

מד..... דברי הברית

חידושו של המשא יד תמוה: אם היא חייבת כשאר ישראל למה הערלות של הבן תעכב, וכי ערלות מעכבת כשזה סתם תינוק מישראל? וצ"ע בזה.

ז. מצוות שניתנו קודם מתן תורה

בכלי חמדה כתוב שמצוות שישראל התחייבו קודם מתן תורה נשים חייבות ואין בהם פטור של מצוות עשה שהזמ"ג ובזה ביאר דברי ספר החינוך מצוה כ"א שכתב שנשים חייבות בסיפור יצי"מ למרות שזו מ"ע שהזמ"ג כיון שכבר נתחייבו בסיפור יצי"מ בפסח מצרים שהיה קודם מתן תורה (כלי חמדה פרשת וארא אות א') לפי"ז מובן למה צריך מיעוט מיוחד שאשה איננה חייבת במילת בנה כיון שמילה נצטוה אברהם אבינו וזרעו קודם מתן תורה.

ח. חיוב מדין "זרע אברהם"

לפי הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י') זרע אברהם מבני קטורה חייבים למול עד היום הזה הם ובני בניהם. והנה בחידושי רבינו חיים הלוי (הלכות מילה) ייסד שכל אדם מישראל יש עליו שתי חיובים למול בנו: א. כיון שהוא חייב במצוות התורה ב. כיון שכל הישראלים הם זרע אברהם שנתחייבו למול.

דברי הפְּרִית.....מה

לפי"ז החלק של החיוב מדין ישראל נאמר בו פטור מ"ע שהזמ"ג. משא"כ החלק של החיוב מדין "זרע אברהם", נהי שבאמת זו מצוה שקצובה בזמן אבל אין בה לכאוף "פטור" של זמ"ג - שהרי בבני נח אין פטור כזה.

ט. אם יהודי הוא גם בן נח

(את ההחידוש שניתן לחייב יהודי במצוות מדין בני נח מצינו בנחל יצחק לגרי"א ספקטור זצ"ל בחו"מ סימן ז' שכתב: שגדלות של ישראל היא בגיל י"ג, משא"כ גדלות של בני נח היא משיבוא לכלל דעת. ואף אם ישראל בא לכלל דעת קודם גיל שלוש עשרה כבר שייך לחייבו בגזל ובדינים מדין בן נח שבדיני בן נח הוא כבר בר חיובא. ולכן בגמ' בשבת נה: כתוב שיאשיהו החזיר כל דינים שדן בקטנותו מגיל שמונה. והקשו שאף אי טעה בדין הא הוי קטן שפטור מנזיקין ולמה היה צריך להחזירו? ותי' הגרי"א שחייב מדין בן נח).

י. האם מ"ע שהזמ"ג הוא פוטר פעיל או העדר חיוב

יש לחקור האם הדין שמ"ע שהזמ"ג נשים פטורות זה "הוראת קריאה" שכשתראה בתורה מ"ע שהזמ"ג תבין שהכוונה היתה לחייב רק את הגברים או"ד בעצם נשים היו חייבות בכל מצוות שבתורה ובכלל זה התחדש "פטור" לנשים

מו.....דברי הברית

בכל מ"ע שהזמ"ג? נ"מ במצוה כזו שחייבות מדין זרע אברהם שאם נאמר ש"זמ"ג" זה "פוטור" אקטיבי יתכן ובכוחו לפטור אף ממצוות מילה של זרע אברהם וצ"ע בזה.

יא. ביאור מהגר"ח למה מילה לא נחשבת מ"ע שהזמ"ג

באפיקי ים (סימן מ"ה סק"ג) ובחידושי החזון יחזקאל (שבת דף קל"ה) הביא בשם הגר"ח שמילה צריך לחכות ליום השמיני משא"כ "הטפת דם ברית" כשרה אף לפני היום השמיני. אומר הגר"ח שלכן מילה לא נחשב מ"ע שהזמ"ג היות וחלק ממנה כשר אף בתוך שמונה ימים.

יב. תוספת ביאור ומו"מ בדבריו

דברי הגר"ח פותחים צוהר לחקירה חדשה: מצוה שעיקרה מוגבל בזמן וחלק ממנה לא מוגבל, איך מגדירים מצוה כזו? על פניו זו מצוה שהזמ"ג היות ועיקר המצוה מוגבל בזמן. אמנם בדברי הגר"ח מבואר שכיון שהטפת דם ברית כשר תוך שמונה ימים סגי בכך לקבוע שזה לא מצוה שהזמ"ג ואולי הוא למד שהטפת דם ברית זו מצוה בפנ"ע? וצ"ע בזה.

דְּבַרֵי הַבְּרִית.....מז

יג. אם עבד כנעני חייב במילת בנו

הדין הוא בכל מצוות שבתורה שעבד חייב במצוות כאשה (עבד כנעני) האם עבד חייב במילת בנו או שכמו שאשה פטורה עבד ג"כ פטור?

אבי חקירה זו הוא המנחת חינוך (מצוה ב' סק"ט) שהוסיף לצדד בזה שמצד אחד אם נשים פטורות משום שבפסוק כתוב כאשר ציוה אותו אלוקים ולא אותה, יש מקום לומר שעבד שהוא זכר חייב. אמנם מאידך יתכן שהפטור של מילה הוא גם משום שזו מצות עשה שהזמן גרמא וזה טעם שאף עבדים יהיו פטורים כמו שפטורים משאר מ"ע שהזמ"ג?

יד. אם הלימוד של עבד - לה לה מאשה הוא פטור או חיוב

חקירה זו מבוססת על ההנחה שיתכן שעבד יתחייב במצוות שהאשה פטורה.

האם מה שלומדים עבד לה לה מאשה הוא בגלל שמסברא הוא ישראל גמור וחייב בכל המצוות וע"י הלימוד מקרא לומדים שחייב פחות משאר אנשים מישראל, או שמסברא עבד הוא גוי וילפינן מאשה שמ"מ יתחייב במצוות שאשה חייבת בהם?

נ"מ שאם כל המקור לחייב עבד במצוות הוא מאשה לא יתכן שעבד יתחייב במצוות שהאשה פטורה היות ואין לנו מקור

מח..... דְּבַרֵי הַפְּרִית

לחייבו במצוה זו (ואעפ"י שהמיעוט שממעט אשה לא שייך בעבד מ"מ אף שאין לנו ראייה לפטור, אין לנו מקור לחיוב).
 וצ"ע בזה ועי' מל"מ הלכות מלכים פ"י ה"ז, ורע"א גליון המשניות ברכות פ"ג מ"ג ושער המלך פ"א מהלכות מילה, נודע ביהודה תניינא חו"מ סימן י"א ובהג"ה מבן המחבר שדנו בחקירה זו. (וע"ע בתוס' ב"ק פ"ח. שכ' דגז"ש של לה לה להחמיר לחייבו במצוות שהאשה חייבת בהן).

מילת בני קטורה

א. כל הגוים ערלים

הנה ישראל נצטוו על המילה ובגמ' בנדרים (ל"א) מבואר שנודר מן המולים אסור בכל הישראלים כיון שהם נחשבים מולים וגם יוסף הצדיק כשהתוודע לאחיו (בראשית מ"ה, י"ג) הראה להם שהוא מהול (פירש"י שם).

ב. מח' ראשונים אם בני קטורה לדורותם חייבים למוול

אלא שנחלקו הראשונים בבני קטורה, האם חיובם במילה היה רק בניו של אברהם אבינו או"ד שהם נצטוו הם ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות ומצות המילה איננה מצוה בלעדית רק של היהודים כיון שיש גם גוים "בני נח" שחייבים במצוה זו (שיטת רש"י בסנהדרין נט: ד"ה לרבות בני קטורה שרק אותן

דברי הַפְּרִית.....מט

ששה שהיו בני אברהם נצטוו לעומתו מצינו בר"מ בהלכות מלכים פ"י ה"ח שכתב שאף זרע אברהם כיום חייבים).

ג. מו"מ בר"מ שכיון שנתערבו בבני ישמעאל, אף הם חייבים בר"מ (מלכים פ"י ה"ח) כתוב שלא רק שבני קטורה חייבים אלא שכיון שנתערבו בבני ישמעאל לכן כולם חייבים היום במילה בשמיני. השאג"א (סימן מ"ט) שואל שכיון שסנחריב בלבד את כל האומות ורוב האומות פטורים ניזיל בתר רובא ויהיו כולם פטורים ממילה? מביא המנח"ח (סקי"ב) שבשו"ת נודע ביהודה (אה"ע סימן מ"ד) תשובה מבנו של הנוב"י כתב שרק בישראל שכתוב אחרי רבים להטות אזלינן בתר רובא (וכ"כ הפמ"ג יו"ד ריש שער התערובת חקירה ג').

ד. א"כ כל השבעים אומות יתחייבו

שואל המנח"ח שאם לא הולכים אחרי הרוב א"כ כל השבעים אומות יתחייבו למול מספק? (והוא מבאר שזו כוונת השאג"א בקושייתו) מסיים המנח"ח שצ"ע ואכ"מ. אמנם בשואל ומשיב (ח"ד סימן ק"ז) כתב ליישב שבני קטורה לא נתערבו בשאר אומות אלא בבני ישמעאל שהיו מלים כמותם (למרות שבני ישמעאל לא נצטוו על כך) ולכן שאר אומות אינם בכלל הספק ופטורים מלמול.

ג. דְּבָרֵי הַפְּרִיט.....

ה. אין נהרגין על זה - למה

הר"מ כותב שבני קטורה לא נהרגים על כך שלא מלו. יש שתי הבנות בדבריו א. שכיון שנתערבו בבני ישמעאל יש ספק על כל אחד שלא מל אם הוא מבני קטורה וא"א להרוג עפ"י רוב או מחמת הספק. ב. אופן שני הוא שלא הורגים ב"נ על מצוות נוספות שאינם משבע מצוות ב"נ וגם אם הם חייבים במצוה זו.

ו. חקירה בגדר מצות בני קטורה

האם ישראל שחייב במילה ובן קטורה שחייב במילה זה אותו חיוב? זו שאלה שיש לה כמה נ"מ א. האם בן קטורה שמל כדין בני קטורה ואחר כך בא להתגייר, צריך הטפת דם ברית או לא. ב. האם בן קטורה כשר למול ישראל (והן אמת שנפסק שגוי שמול ישראל אי"צ הטד"ב מיהו השאג"א (סימן נ"ד) למד שהכוונה שלא יועיל הטד"ב כיון שכבר אין לו ערלה ודמי לנכרת הגיד ולפי"ז השאלה האם בן קטורה שמל ישראל התינוק נחשב "מהול" או לא).

ז. בן קטורה מהול שבא להתגייר

המל"מ (שם סק"ז) כותב בתו"ד שבן קטורה מהול נחשב מהול ויכול למול. לשאג"א סימן מ"ט פשוט שכיון שלא נצטוו על הפריעה א"כ חיוב המילה שלהם איננו אותו חיוב ואותה מצוה.

דְּבָרֵי הַבְּרִית.....נא

המנח"ח (מצוה ב' סק"א וסק"ג) הסתפק בזה גבי בן קטורה מהול או צריך כשבא להתגייר הט"ד"ב וסיים שמ"מ דבר זה צ"ע ובאתי רק לעורר.

ח. מוהל גוי מבני קטורה

המנח"ח (סקי"ב וסק"א) מסתפק אם בן קטורה כשר למול, והוא מביא הגהות טעם המלך (על השער המלך) פי"ב הלכות ע"ז סוף סק"א שכתב שלפי הר"מ בני קטורה כשרים למול ישראל.

בריטב"א ע"ז כ"ז. הקשה למה גבעוני מהול פסול למול והרי נתחייבו מדין בני קטורה? ותירץ שם שמזה מוכח כמש"כ רש"י שרק אותם ששה בנים שנולדו לאברהם נתחייבו במילה ולא הדורות הבאים. מדברי הריטב"א מדויק שאם כן היו חייבים כשרים למול ישראל למרות שאין חיובם מדין מילת ישראל זה כמש"כ המל"מ וטעם המלך הנ"ל.

ט. הקושיא מיתרו

המהרש"א בסנהדרין דף צ"ד. שואל שהגמ' אומרת "ויחד יתרו" שהעביר חרב חדה על בשרו ומל את עצמו. ולכא' יתרו היה כהן מדין ומדין הן מבני קטורה, וא"כ היה מהול ולמה הוצרך חזור ולמול עצמו שוב? מתרץ המהרש"א שכיון שבני קטורה

נב.....דברי הפְּרִיעַת

לא נצטוו על הפריעה, לכן לא פרעו ולא נחשבים מזלמים לגבי ישראל שנאמר בו מל ולא פרע כאילו לא מל.

י. אם בני קטורה חייבים ב"פריעה"

והנה מש"כ שאאע"ה לא נצטווה על הפריעה כ"כ במנח"ח (מצוה ב' סק"א), ולמד שם שפריעה הלמ"מ ונצטוו בזמן יהושע שאמר עשה לך חרבות צורים (כלומר שזה הלכה למשה מסיני ואתא יהושע ואסמכיה אקרא) והלמ"מ רק לישראל נאמרה ולא לבני נח. אמנם הקשו שבירושלמי ביבמות פ"ח ה"א כתב שאברהם אבינו נצטווה על הפריעה ובפשוטו שה"ה שבני קטורה חייבים בפריעה לפי הירושלמי (וכן נקט בחשבונות של מצוה לבעל האדר"ת ריש מצות מילה) ולפי"ז הדק"ל למה הוצרך יתרו למול שוב, הרי המצוה היא אותה מצוה בישראל ובבני קטורה? וצ"ע

יא. אם צריך מילה "לשם גירות"

והנה יש לחקור בגדר מצות מילה של הבא להתגייר אם צריך מילה לשם גרות או דסגי במילה לשם מצוה ובחזון יחזקאל (ליקוטם, בסוף החידושים עמ"ס זבחים בשו"ת סימן ו') דן באופן שאדם נשא רח"ל גויה, ומל בנו כיון שחשב שהבן ישראל ולא היה לשם גירות האם כשמתגייר צריך הטד"ב, והחזון יחזקאל מביא את

דְּבָרֵי הַפְּרִיטנג

הרמב"ן והריטב"א יבמות מ"ו ששבט לוי שמלו לא הוצרכו למול שוב אחרי יצי"מ שנצטוו אף שלא מלו לשם גירות. ולפי"ז רצה לומר דה"ה הכא נחשב שמל לשם מצוה וסגי בהכי (וע"ע בזכר יצחק סימן ג' בגדר מילת גר, ובספר משכנות אפרים הביא שהגרי"ז דייק מכך שהרמב"ם הביא את מילת גר בתוך הלכות מילה ולא בהלכות גרים, סימן שסגי במילה לשם מצות מילה).

יב. יש ישראלים שחייבים מדין זרע אברהם

והנה בחידושי הגר"ח הלכות מילה (פ"א ה"י) יצא לדון בדבר החדש שלכל ישראל יש שתי חיובי מילה א. מדין ישראל ב. מדין זרע אברהם כבני קטורה ולפי"ז כתב לבאר ש"יוצא דופן" (נולד בניתוח) שאין אמו טמאה לידה, חיוב מילה שלו הוא רק מדין זרע אברהם ומצוה זו לא דחיא שבת שהרי לא מלים בן קטורה בשבת, ורק באופן שחייב למול מדין ישראל מילתו דחיא שבת. בגליונות החזו"א שם האריך לחלוק שחיוב מילה ישראל הוא רק מדין ישראל, וכמו שציוה הי"ת לאברהם. (החזו"א שואל עוד שלפי"ד הגר"ח בן גרים שאיננו מזרע אברהם אם נולד לו "יוצא דופן" יהא פטור מלמול, דאינו זרע אברהם ואינו בפרשת מילה דישראל? וצ"ע).

נד.....דברי הפרית

מילה בשבת דחוייה או הותרה

א. שתי מזהלים בשבת

בגמ' בשבת קל"ב. מבואר שמצוות מילה דוחה שבת מיהו לא מבורר האם הדחיה היא בבחינת 'הותרה' או 'דחוייה'. השו"ע כתב (רס"ו סעיף י"ד) שבשבת לא ימולו שתי מזהלים והרמ"א תמה מ"ש מעבודה במקדש שהיתה נעשית ע"י כהנים מרובים גם בשבת. מבאר הגר"א שנחלקו אם שבת אצל מילה הותרה או דחוייה, ואם מילה דחוייה צריך למעט בחילול שבת ולכן ימול דוקא מזהל אחד. (ועי' בשו"ת באר יצחק סי"ד ענף ג' לגרי"א שלמד שיתכן שלכו"ע דחוייה אלא דיש חיוב מדין הקל הקל רק לעשות איסור יותר קל ולא לעשות את אותו איסור ע"י שניים באופן שאין חיוב חטאת דסו"ס האיסור הוא אותו איסור. ובשו"ת שאג"א סימן נ"ט דן מסוגיא דחולה שצריך שני כזיתים ויש לפניו ענף שיש בו שלושה כזיתים, או שתי ענפים שבכל אחד יש כזית, שמחד לא קוצר מה שלא צריך לו אלא שמאידך מרבה בקצירות, וה"ה הכא דן לאסור כיון שיש יותר אנשים מחללי שבת).

דברי הַפְּרִיִת.....נה.

ב. אם יש לזה ראייה משיטת ר"א שמכשירי מילה דוחים

שבת

הנודע ביהודה (תנינא או"ח סימן כ"ב) נשאל אם צריך להקפיד בברית מילה בשבת שאותו מוהל שמל יפרע ויסיים את המילה. וכתב בתו"ד שלכאו' יש ראייה לרמ"א שאי"צ שימול רק אחד, דהא ר"א סובר שגם מכשירי מילה דוחין את השבת. ובמקומו של ר"א כורתין עצים לעשות פחמים לצורך המילה בשבת ולא כתוב שצריך שדוקא המוהל יעשה את ה"מכשירי מילה" אמנם בספר שם אבותי על עניני מילה (לגאון רבי מנחם כהן שליט"א) העיר, שכיון שלר"א מילה הותרה לכן אה"נ אי"צ שיהא אותו אדם כמש"כ הרמ"א. אבל אין ראייה משיטת ר"א לשיטת חכמים שסוברים שמכשירין לא דוחים שבת ולשיטתם יתכן שמילה דחוויה ולכן דוקא ימול אחד ולא שניים.

ג. מילה בשבת ע"י האב - טור בשם ראבי"ה

יש נידון נוסף שיתכן שתלוי בחקירה הנ"ל כתב הטור בשם ראבי"ה (רס"ו סעיף ז') שבמילה בשבת לא ימול האב דניח"ל במילה ועדיף שימול אחר דלדידי' תיקון מילה אצל הולד הוא פס"ר דלא ניח"ל (דלא איכפ"ל בתיקון הולד).

נו.....דברי הַבְּרִית

ד. שיטת התרוה"ד

התרומת הדשן (חלק א' סימן רס"ה) הביא שתי טעמים למה המנהג לא להקפיד בזה א. כיון שאם מקלקל בחבורה פטור אז אחר שמקלקל יותר קל משא"כ האב שמתקן יותר חמור. מיהו קי"ל כר"ש שמקלקל בחבורה חייב, ולכן אין הבדל בין אב לאדם אחר. ב. גם אדם אחר מישראל מחויב לדאוג למילתו, ולכן ניח"ל כמו האב ואין ענין שימול אחר ולא אב, כיון שגם אחר עושה חילול שבת כמו האב. (ומ"מ מותר לו למול בשבת כיון שמילה דוחה שבת) השו"ע (רס"ה, ז') פוסק כמו התרוה"ד שאב שיודע למול יכול למול בעצמו גם בשבת.

ה. ביאור סברות המחלוקת

גם מחלוקת זו יש מקום לתלות בחקירה אם שבת הותרה אצל מילה או דחוויה. שאם "הותרה" גם אב יכול למול, ואם מילה בשבת היא דחוויה צריך שאחר ימול. מיהו לפי"מ שכתב הגר"א בנידון של שני מוהלים שהשו"ע סובר שמילה בשבת היא "דחוויה", צריך לצאת שאב לא ימול בנו בשבת, ובשו"ע התיר לאב למול וע"כ שלמד שלא זה הטעם של ההיתר.

דְּבָרֵי הַפְּרִיִת.....נו

ו. קושיית השער המלך שבכל ברית בשבת נביא מוהל גוי והנה השער המלך (הלכות ע"ז פי"ב) הקשה שאם בדיעבד מילה ע"י גוי כשרה א"כ למה בכל ברית בשבת לא נביא מוהל גוי? ובחת"ס (שו"ת יו"ד סימן קל"ב וסימן שכ"א) כתב ליישב שנהי שהמילה כשרה מ"מ כיון שאין שליחות לגוי, אי"ז נחשב שהאבא קיים מצותו (והבאנו לעיל דבר אברהם חלק ב' סימן א' אות ה' ובית הלוי ח"א סימן י' שדנו אם זה טעם מספק לדחות שבת ע"מ שהאב יקיים מצוותו) בספר ברית אפרים (סימן ל"ג) ציין שלכאן כל השאלה היא רק אם מילה דוחה בשבת בגדר "דחוויה", משא"כ אם מילה בשבת היא "הותרה" פשוט שלא צריך לחזור אחר גוי למנוע חילול שבת (בקושיית השער המלך עמדו גם בשו"ת בשמים ראש סימן רכ"ג ושו"ת מהר"י אסאד יו"ד סימן רמ"ט עי"ש מש"כ).

מוהל שקיבל על עצמו תוספת שבת האם יכול למול

א. מוהל שקיבל תוספת שבת

השו"ע (רס"ו סעיף א') כותב שמילה בזמנה דוחה שבת, ובגמ' בשבת מבואר שמילה שלא בזמנה לא דוחה אפי' יו"ט. בשו"ת יד אליהו (רגולר) ח"א סימן מ"ו דן, האם מוהל שקיבל על עצמו תוספת יוה"כ (למ"ד תוספת יוה"כ דאורייתא) וכעת בא לפניו

נח.....דברי הַפְּרִית

תינוק שזמן מילתו בעיו"כ, האם מותר לו למול אותו וכע"ז הסתפק בשש"כ חלק ב' סימן מ"ו סעיף ט"ו, ובאוצר הברית חלק ב' פרק ט' סימן ו' סעיף י"ז, באופן שמוהל קיבל על עצמו תוספת שבת ויש מוהל אחר שלא קיבל שבת האם מותר לזה שקיבל שבת למולו?

ב. אם זה נחשב מילה בזמנה

שאלה זו ניתן לדון בה בכמה דרכים: א. בספר שמור וזכור (סימן מ"ח) דן האם ידחה שבת כיון שזה מילה בזמנה ולכן דוחה שבת, או"ד דוקא מילה שזמנה בשבת דוחה שבת ולא ברי"מ זו שזמנה ביום שישי.

ג. אם זה קבלת שבת בטעות

ב. בשש"כ ואוצר הברית דנו עפ"י דברי הט"ז בסימן ת"ר, בציבור שקיבל שבת בשני של ר"ה שחל בע"ש, ואחר קבלת שבת הגיע השופר ודן שם בט"ז שזו קבלת שבת בטעות, כיון שאם היו יודעים שיגיע שופר לא היו מקבלים שבת. ועוד יל"ע דאולי אין בכוחם לקבל שבת ולהפקיע עצמם מחיוב שופר. ע"כ דברי הט"ז. ולפי"ז אם האב הוא המוהל כיון שמחויב במילת בנו זו קבלת שבת בטעות שמפקיע עצמו מחיובו משא"כ כמוהלים

דְּבָרֵי הַבְּרִית.....נט

אחרים שלא מחויבים במילת ילד זה להלכה יש שכתבו שיעשה המוהל התרת נדרים על קבלת שבת שלו.

ד. עשה שיב"כ דוחה עשה שאין בו כרת

ג. יש עוד לדון כיון שתוספת יוה"כ מיעוטי' קרא מעונש ואזהרה, (סוכה דף כ"ח:) ואולי נימא שעשה דמילה שיש בו כרת ידחה עשה דתוספת שבת שאין בו כרת. וה"ה בערב שבת כשמקבל על עצמו שבת סו"ס אין סקילה ואין כרת בתוספת שבת אולי מילה ידחה. או"ד שמילה דוחה שבת כשיש התנגשות בעצם כגון ברית שהיום השמיני חל בשבת משא"כ הכא שזמנו יום שישו אין עשה דוחה. (כלומר יש לדון שאולי אף במקום שלא שייך ההיתר של מילה בשבת, בכל זאת יוכלו למול מדין עשה שיש בו כרת דוחה עשה שאין בו כרת, או שבמקום שמילה לא הותרה לא מהני הכללים של עדל"ת).

ה. אם מילה בשבת הותרה

ד. עוד יש לדון דאי מילה דחוויה בשבת ודאי חייבים לתת למוהל שאצלו הוא חול, משא"כ אם מילה הותרה בשבת אי"צ לתת למוהל שלא קיבל ע"ע תוספת שבת.

ס.....דברי הברית

ו. יו"ט שני ויש מזהל בן א"י אם מותר למזהל בן חו"ל למזל והנה מציינו נידון כע"ז בשו"ת נחפה בכסף (סימן ה') והובא בשע"ת (סימן תצ"ו סק"ה) בתינוק שחל שמיני שלו ביו"ט שני של גלויות, אם צריך לתת לבן א"י למזל היות והוא חול אצלו, או"ד שרי למזהל בן חו"ל למזל כיון שמילה בזמנה דוחה יו"ט והביא שם שהנחפה בכסף אוסר ומטה יהודה מתיר (ואולי ג"ז תלוי אם מילה ביו"ט הותרה או דחיה).

בדברי התשב"ץ שלא מלים ביום חמישי מילה שלא בזמנה

א. מילה בזמנה דוחה שבת

הנה ההלכה היא שמילה בזמנה דוחה שבת ומילה שלא בזמנה לא דוחה שבת. המקרה הרגיל בו מיושמת הלכה זו: אם התינוק היה חולה והבריא בשבת, לא מלים. משא"כ אם נולד בשבת וחל שמיני ללידתו בשבת מלים בשבת.

ב. מילה שלא בזמנה ביום חמישי

מה הדין למזל בחול מילה שלא בזמנה באופן שגורם חילול שבת? בתשב"ץ (ח"א סכ"א) הביא את דברי הבעה"מ שטעם האיסור להפליג בספינה שלושה ימים סמוך לשבת הוא בגלל

דברי הַפְּרִיט.....סא

שרגילים להווצר בספינה מצבים של סכנה וגורם לעצמו ליכנס לפיקו"נ שדוחה שבת. לפי"ז אומר הרשב"ץ מכאן אני אוסר למול את הגר בחמישי בשבת כדי שלא יבוא יום שלישי למילתו בשבת ויצטרכו לחלל עליו שבת, וה"ה לתינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת שממתינים לו עד למחר כיון שלא יכלו למולו בזמנו.

ג. קושית הש"ך

הש"ך (יו"ד רס"ו סק"ח) הביא את דברי התשב"ץ והקשה, שלדבר מצוה שרי להפליג סמוך לשבת ש"מ שמותר לצורך מצוה לגרום לפיקו"נ, (בטח כשהפלגה ומעשה הגרמא הוא לפני השבת) ומילה היא צורך מצוה וא"כ צ"ב למה יהא אסור למולו ביום חמישי?

ד. תירוץ ראשון

בתפארת למשה ועוד אחרונים יישבו שאם ברור שבספינה יהיה חילול שבת, אף לצורך מצוה אסור להפליג. משא"כ ההיתר להפליג לצורך מצוה הוא באופן שמתנה מראש עם הרב החובל, שבשבת יעצרו באיזה מקום, שזה ספק אם יהיה חילול שבת.

סב.....דברי הברית

ה. תירוץ שני

במשמרת חיים (ח"א מילה סק"ה) חילק שבמילה עושה בידיים את החולי שיגרום לחילול שבת, משא"כ בספינה עולה לספינה והפיקו"נ מתהווה אח"כ. ולפי דבריו אין היתר של "צורך מצוה" בגרם חילול שבת בידיים.

ו. תירוץ שלישי

בספר ברכת כהן עה"ת (פרשת וישלח) כתב ששאני הולך בדרך מצוה, דאף בשבת כשמגיע הצורך לחלל שבת עדיין הוא בדרך מצוה, משא"כ הרשב"ץ מדבר על מילה ביום חמישי שבשלישי למילה בשבת כבר נגמרה המצוה, ויש רק צורך של פיקו"נ לחלל שבת.

ז. להלכה

המ"ב (בסימן של"א או"ח סקל"ג) הביא את התשב"ץ אך כתב שכיון שהש"ך ומג"א מתירים, וכן הסכים האליהו רבה אין להחמיץ המצוה. ע"כ דברי המ"ב.

אמנם דעת חכמי הספרדים שכיון שהב"י (יו"ד רס"ו) הביא את הרשב"ץ ולא חלק, יש לחשוש לזה ולא מלים בחמישי מילה שלב"ז.

דברי הברית.....סג

ת. כשהדחיה איננה מחמת חולי

אלא שכל זה כשנדחתה המילה מחמת חולי. מה הדין אם נולד ביה"ש ולכן מלים ביום חמישי שהוא ספק תשיעי ללידתו? בזה כתב בספר ראשון לציון לאוה"ח הקדוש (חידושי מילה בסוף הספר) שכן מלים כיון שיש צד שאולי זה מילה בזמנה.

אף באופן שחל יו"ט ביום רביעי ונולד ביה"ש בין שלישי לרביעי באופן שמספק דוחים הברית לאחר יו"ט (כיון שלמול בשלישי עיו"ט א"א דילמא הוא שביעי ללידה וזה ברית לפני הזמן, ולמול ביו"ט א"א אולי הוא תשיעי ובאמת הלידה היא קודם רביעי ומילה שלא בזמנה לא דוחה יו"ט) ולכן מספק ימולו בחמישי.

הפ"ת (יו"ד רס"ו סקט"ו) מביא תפארת למשה שכתב שטעמו של התשב"ץ הוא כיון שיתכן שהיה בריא קודם, וכבר דחו המילה בחינם ליום חמישי נמצא שגורם חילול שבת לחינם, משא"כ כה"ג שמן הדין דוחים לחמישי הו"ל כמילה בזמנה, ומלים בחמישי למרות שגורם ששלישי למילה יהיה בשבת.

ט. חילוק בין מילת גר למילת ישראל

השאלת יעב"ץ (ח"ב סימן צ"ה) כתב שמילה שלא בזמנה כן מלים בחמישי, כיון שכל רגע ורגע קאי בעשה משא"כ מילת גר

סד..... דברי הברית

שזה לא דחוף, דוחים לראשון ולא מלים בחמישי כיון שעיי"ז גורם חילול שבת (והביאו הפ"ת יו"ד רס"ו סקט"ו).

י. אם יו"ט כשבת לענין זה

והנה יש לדון היכא שהוא שלוש ימים קודם יו"ט האם ימולו כיון שיש אפשרות ביו"ט לחמום מים לצורך הקטן, או"ד לא פלוג ולא מלים ג' ימים קודם שבת ויו"ט ובש"ת חת"ס (י"ד רנ"ב) דן גבי יו"ט שני ונראה שאף ביו"ט חששו לזה, ועי' שו"ת יבי"א ח"ה סכ"ג שהתיר ג"י קודם יו"ט.

יא. אם גר שמל ולא טבל הוא יהודי או גוי

בשו"ת בנין ציון (ח"א סימן צ"א) נדרש לשאלה שעלתה בירושלים ביום ג' כ"ג אדר ב' שנת תר"ח, בגר שמל לפני שבת והיה חולה בשבת ועדיין לא הספיק לטבול. ואף שהיה חולה לא הניח לגוי להבעיר אש בביתו. והגאון רבי אשר לעמיל אמר שלא רק שמוותר לו לעשות מלאכה בשבת, אלא שהוא מחוייב כיון שעד שלא יטבול הוא גוי וב"נ ששבת חייב מיתה. ואמרו לו לכתוב בשבת ואח"כ סערה העיר כמרקחה, וחכמי הבד"ץ טענו שאסור לו לחלל שבת ודנו בזה חכמי הדור (האבני נזר יו"ד סימן שנ"א נקט שיכול ואולי אף מחוייב לשמור שבת כמו ישראל שנצטוו במרה על השבת קודם שטבלו).

דברי הַפְּרִיִת.....סה

יב. דיוק של גאוני פולין מהתשב"ץ לנידון זה

הגאון רבי מאיר אריק (שו"ת אמרי יושר סימן ק"ל) והחלקת יואב (מהדו"ת סימן ח') הביאו ראיה לנידון זה מהתשב"ץ שהבאנו לעיל: בתשב"ץ אוסר למול ביום חמישי כיון שיגרם חילול שבת. אם אף לאחר מילה דינו כגוי לא מחללים שבת עבורו, ולא גורם שיחלל שבת? ש"מ מהתשב"ץ שלמד שאחר מילה דינו כישראל, ולכן יחללו שבת עבורו, ולכן אין למול אותו בחמישי משום ששלישי למילה שלו יצא בשבת ויצטרחו לחלל שבת בשבילו.

סו.....דברי הַפְּרִית

❖ דברי אגדה ❖

מילה בשמיני

א. מילה בשמיני

הנה הזמן לקיום מצוות מילה הוא ביום השמיני ללידת הילד, וזה פסוק מפורש בתחילת פרשת תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

לפי"ז הקשו המפרשים: התנחומא תחילת פרשת תצוה כותב: ילמדנו רבינו, קטן לכמה נימול? כך שנו רבותינו קטן נימול לשמונה. מה טעם כשם שנימול יצחק אבינו.

ב. ביאור ראשון - מה לומדים מיצחק

ולכא' קשה מה לומדים מיצחק אבינו שלא כתוב כבר בפסוק? מפרש ה"ענף יוסף" שאף זריז שרוצה למול לפני יום השמיני לא ימול, כמו שמצינו שאברהם אבינו למרות שהיה זריז ומל מוקדם בבוקר, מ"מ לא מל את יצחק לפני היום השמיני.

ג. ביאור שני

הענף יוסף מביא ביאור נוסף: בגמ' בנדה (ל"א:) כתוב מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואימו עצבים, (פרש"י שאסורים בתשמיש) משא"כ ביום השמיני כיון

דְּבָרֵי הַבְּרִית.....סז

שזה דם טוהר האשה מדאורייתא מותרת ואז אף אביו ואמו שמחים.

ולכאן לפי"ז כיום שאוסרים דם טוהר, היה צריך להיות שניתן למול גם קודם יום השמיני או אח"כ, משום שבטל הטעם. ולזה הביא המדרש מאאע"ה שמל יצחק בשמיני למרות שקודם מ"ת לא היה איסור זבה ונדה, ולא הותר דם טוהר, וא"כ ה"ה היום צריך למול בשמיני כמו שהיה קודם מ"ת. (בליקוטי הגר"א על מעשה רב אות קכ"ד סיפר מעשה מהחיי אדם שהיה אצל הגר"א. והיו שם בחורים והגר"א שאל אותם למה לא הכינו שום לליל שבת? ואמרו לו שלא שייך הטעם של תקנת עזרא אצלם משום שהם בחורים, והגר"א הגיב שא"כ לא ימולו בשמיני. וביאר החיי אדם על פי האמור דאי אזלינן בתר טעמא שלא יהו אביו ואימו עצבין, א"כ לא ימולו בשמיני. אלא ש"מ שיש עוד טעמים שאנו לא יודעים ולכך לא בטל הדין וה"ה גבי אכילת שום. ויש לדון שאולי דמי לאכילת שום בעיו"כ שכתוב להימנע וצ"ע בזה).

ד. מדרש פליאה

והנה במדרש פליאה פרשת שמיני על הפסוק וידום אהרן. מה היה לו לומר? וביום השמיני ימול בשר ערלתו. והביא בספר

סח.....דְּבָרֵי הַפְּרִיִת

"כמוצא שלל רב" בשם הגאון בעל הישועות מלכו שפירש, שכמו שהתורה אמרה מילה לשמיני שלא יהו כולם שמחים ואביו ואימו עצבים, ה"ה כאן היה יכול אהרן לומר שהי"ת לא ימית את נדב ואביהוא בראשון לחנוכת המזבח, ע"מ שלא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים וע"ז נאמר וידום אהרן.

ה. המורה נבוכים על זמן המילה

והנה הרמב"ם במורה נבוכים (י"ג פמ"ט) ביאר שבעיתוי המילה בקטנות הילד יש שלש חכמות: הראשונה שאילו הונח הקטן עד שיגדל אפשר שלא היה עושה. והשנית שלא יכאב בכאב גדול לרכות עורו ולחולשת דמיונו, כי הגדול יפחד וירעד מן הענין שידמה אותו קודם היותו. והשלישית... כי אין אהבת האב והאם את הבן בעת לידתו כאהבתם אותו והוא בן שנה. ולא אהבת בן שנה כאהבת בן שש, ואילו הונח שנתיים ושלוש היה מביא לבטל המילה לחמלת האב ואהבתו אותו. ע"כ דברי הר"מ במו"נ.

ו. ביאור דברי הגמ' עפ"י המו"נ הנ"ל

ולפ"ז כתב בפתחי נדה (חכמת בצלאל) בדף לא: במסכת נדה בשם הראנ"ח פרשת וירא שכוונת השאלה מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה היינו למה מלים את התינוק בקטנותו, ולזה

דברי הברית.....סט

התשובה שלא יהו אביו ואימו עצבין, כמש"כ המזורה נבוכים שבעת שיגדל תתחזק אהבת וחמלת האב ואם עליו, ויהיו כולם שמחים ואביו ואימו עצבין, ולכן מלים את התינוק בגיל שמונה ימים ללידתו.

ז. מצוה בלי דעת

והנה באמת יש להבין למה עשה השי"ת שמצוה ראשונה של אדם הוא מקיים ללא רצון וללא דעת ובלי כוונה? וראיתי בספר דרשות חת"ס לברית מילה (עמוד כ"ג) שעמד בזה וביאר שבעת עומדו על דעתו אפשר שיעשה אדם המצוה מכל מיני סיבות ובדעתו כל מיני פניות ועל מנת שתהא המצוה מושלמת רצה השי"ת שיעשו המצוה בקטנותו, על דעת הקב"ה בלי שום פניות וכוונתו שיכולות לפגום את המצוה (ועפ"ז ביאר מש"כ בגמ' במנחות מ"ג: שדוד המלך חשש שמצוות שבידו אינם כ"כ טובות לפי שנעשו מחמת כבוד וכיו"ב, וכיון שראה מילה נתקררה דעתו, כיון שמצוה זו נעשית לשם שמים ולא לשום כבוד או כל מחשבה אחרת).

ח. ביאור "כשם שנכנס לברית" עפ"י הג"ל

בספר טעמי המנהגים (תתקי"ג) הביא בשם הרה"צ הקדוש רבי ברוך ממזיבוז שזה הטעם שאומרים לאבי הבן לאחר הברית

ע.....דברי הברית

"כשם שנכנס לברית כן יזכה ליכנס לתורה חופה ומעש"ט",
שכמו שמצוה שמצוה זו מושלמת ללא פניות, כך יזכה לקיים
תורה ומצוות בשלימות ללא פניות.

שלום זכר

א. המדרש

במדרש רבה (ויקרא פכ"ז אות י') כתוב שהטעם שמילה לשמונה,
משל למלך שנכנס למדינה ואמר שכל אכסנאין לא יראו פני עד
שיראו פני המטרונה תחילה, כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני
קרבן עד שתעבור שבת, שאין שבעה ימים בלא שבת ואין מילה
בלא שבת.

ב. טעמים למה עושים שלום זכר

כתב הרמ"א (יו"ד רס"ה סעיף י"ב) בליל שבת לאחר שנולד הזכר
נכנסים אצל התינוק לטעום שם והוא ג"כ סעודת מצוה. והט"ז
(סקי"ג) הביא שני טעמים לסעודה זו: א. שהוא ישוע הבן
(כמש"כ תוס' בב"ק דף פ' ע"ש שהולד נושע ונמלט ממעי אמו)
ב. עוד הביא הדרישה בשם הרמ"ע מפאנו שנוהגים לבקר אצל
התינוק לפי שהוא אבל על תורתו ששכח, כמש"כ בפרק
המפלת (נדה דף ל:): שמלמדים אותו כל התורה כולה ובא מלאך
וסוטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה, ולכן נהגו לאכול בשלום

דברי הַפְּרִית.....עא

זכר עדשים או ארבע'ס ושאר דברים עגולים זכר לאבלות. וכתב היעב"ץ בספר מגדל עוז (אות ט"ו) שלכן קוראים לסעודה זו שלום זכר זהו מלשון זכרון מפני התורה ששכת, ובאוצר מנהגי ישורון כתב שזה עפ"י הגמ' נידה ל"א: כיון שבא זכר לעולם בא שלום לעולם.

ג. נ"מ בין הטעמים

האמת שיש נ"מ בין הטעמים שלפי הטעם שזו סעודת הודאה על שהולד נושע ונמלט ממעי אמו אי"צ שהתינוק יהיה במקום השלום זכר, משא"כ אם הטעם מעין אבלות עם התינוק על כך ששכח תלמודו, צריך שיעשו השלום זכר במקום התינוק (למעשה: לא תמיד מקפידים לעשות דוקא במקום של התינוק, על אף שלשונו של הרמ"א הוא: "ונכנסים אצל התינוק" שמזה משמע שצריך לעשות את השלום זכר במקום של התינוק).

ד. נולד בליל ש"ק - מתי השלום זכר

אם נולד התינוק בליל ש"ק יש לדון מתי יעשו השלום זכר, האם בשבת ראשונה שהיא מטרונה ראשונה הבא אליו, או בשבת הבאה בלילה הסמוך לברית? וכתב הפמ"ג (או"ח תמ"ד משב"ז סק"ט) וז"ל: "ויראה אם נולד בן זכר בליל שבת אחר צאת הכוכבים והקהל התפללו מעריב, י"ל שקורין לזכר בליל זה ולא

עב.....דברי הברית

בלילה שלפני המילה. דמשמע התם שנושע מבטן אימו וקרוב ללידה עושין, בשבת שהכל מצויין בבתיהן ועושין ליל שבת סמוך ללידה, וא"כ משמע שבליל שבת הבאה אי"ז סעודת מצוה. (אם יעשה אז את השלום זכר).

ה. סיפור מהרב מטעפליק

מסופר על הרב מטעפליק זצ"ל שבשבת ראשונה שנהיה רב שאלו אותו כה"ג תינוק שנולד כעת, מתי יעשו שלום זכר שלו? ואמר לעשות שלום זכר מיד עפ"י פמ"ג הנ"ל. וסיפר אח"כ שבאמת לא ידע קודם את התשובה, אלא שקודם המיניו נתן אל ליבו שפסח קרב ובא וראוי ללמוד הלכות פסח, וסייע הי"ת שראה הפמ"ג ועי"ז ידע לפסוק כשבאו לשאול.

נתרפאה כל המשפחה

א. נולד בן זכר - נתרפאה

בירושלמי מו"ק כתוב שמידת הדין מתוחה על האבל תוך יב"ח לפטירה, ובבבלי יש מימרא של ריו"ח שכל שבעה כאילו חרב מונחת בין ירכותיו ועד שלושים כעומדת כנגדו ותוך יב"ח כאילו עומדת בקרן זוית. מבאר הירושלמי (פ"ג ה"ז מו"ק) למה הדבר דומה לכיפה של אבנים (כותל) כיון שנתערעה אחת מהן נתערערו כולם. ואמר רבי לעזר אם נולד בן זכר באותה משפחה

דברי הברית.....עג

נתרפאת כל המשפחה. אומר הפרישה (י"ד שצ"ד סק"ו) שמשמע שאף כשמתה נקיבה לא נתרפאה, עד שיוולד בן זכר כי מאמר שנתרועעה צריכין דבר חזק לתקן המעוות.

ב. החידוש של המהרש"ל כשנולד קודם המיתה ונימול אח"כ
בשו"ת מהרש"ל (סימן ע') מצינו דבר מחודש שאף אם התינוק נולד קודם הפטירה אם המילה היא לאחר הפטירה, נתרפאה המשפחה, דמילה היא כלידה כמו שמצינו דגר שנתגייר כקטן שנולד (ולפי"ז חידש שאבי הבן אונן קודם מל את בנו, ואח"כ קובר את המת יעו"ש).

בדרשות של הנחלת דוד מובא שבהספד על מרן הגר"ח מוולוז'ין אמר: שמש"כ שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום, הוא מזמן המילה שזה הלידה הרוחנית שלהם. אלא שהקשה שגבי משה רבינו רואים שנפטר ביום שנולד ולא ביום הברית, ותירץ ששאני משה רבינו שנולד מהול ולכך מנו לו מלידתו.

צערא דינוקא

א. דברי ההגהות מימוני

ההגמ"י (פ"ג ה"ג מילה) מביא: יש שכתבו לא לברך שהחיינו בברית משום צערא דינוקא. ונראה שהצער נאמר רק כלפי

עד.....דברי הברית

הזכרת "שהשמחה במעונו" בזימון, אבל ברכת שהחיינו כתב ה"ר שמחה שיברך דמ"ש ממת אביו והוריש לו נכסים שמברך גם דיין האמת וגם שהחיינו. ע"כ דברי ההגהות מימוני. וצ"ב מה יענו ע"ז אלו שכן חששו בשהחיינו לצערא דינוקא?

ב. תירוץ מהמשמרת חיים

המשמרת חיים (ח"ג מילה ד') מחלק שבירושה דיין האמת מברך על הפטירה ואילו שהחיינו מברך על הכסף, משא"כ הכא שהמילה היא סיבת שהחיינו והיא סיבת צערא דינוקא.

ג. תירוץ נוסף

בשם הגרב"ד פוברסקי שמעת: ביורש הוא גם שמח וגם מצטער, וביכולתו לשכוח לרגע מצערו ולברך על הכסף, משא"כ במילה השמחה של האב על קיום מצותו, והצער של הינוקא, לא שוכחים צער של אדם אחר!

ד. כשיש חתן האם אומרים שהשמחה במעונו

בגמ' בכתובות (ה). מבואר שמשום צערא דינוקא לא אומרים שהשמחה במעונו בברכת המזון של ברית. ויש להסתפק האם צערא דינוקא אומר שהברית זה לא סיבה לשמחה, אבל אם יש סיבה אחרת כגון שיש חתן וכלה בסעודת הברית כן יזכירו שהשמחה במעונו, או"ד צערא דינוקא זה סיבה שלילית ואף

דברי הַפְּרִית..... עה

כשיש סיבה אחרת לא יזכירו שהשמחה במעונו, בגלל צערא דינוקא? ובהערות הגר"ש (כתובות דף ח') נקט שכשיש חתן כן אומרים שהשמחה במעונו).

כסא של אליהו

א. המקור

כתב השו"ע (רס"ה סעיף י"א) נוהגים לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא לאליהו. עכ"ד.

הגר"א מציין את הפרקי דרבי אליעזר (פכ"ט) שאליהו הנביא אמר לקב"ה שעם ישראל לא מלים והפרו בריתך, א"ל הקב"ה חייך שתגיע לכל ברית ותראה שהם כך מקיימים את הברית.

ב. האם זה עונש לאליהו הנביא

האם זה עונש לאליהו הנביא? החיד"א בספרו מראית העין עמ"ס יבמות (דף צ"ו) נקט שזה עונש משום שבשעת הברית הוא לא יכול להיות נוכח במתיבתא דרקיעא. ואילו בדרישה (יו"ד סו"ס רס"ה) נקט שזה שכר, שבגלל שכ"כ היה אכפת לאליהו נביא ברית מילה לכן הוא זוכה לראות שישראל מקפידים על זה.

עו.....דברי הַפְּרִית

ג. הספורנו תחילת פרשת וירא

מו"ר הגר"מ קסלר הראני שבספורנו תחילת פרשת וירא ציין, שדרך ברית שהיא בן שתי צדדים מעין הסכם, ולכן שכינה באה אצל הברית, ויתכן שלכן נהגו להכין כסא בעת הברית (דהיינו לצורך שכינה כביכול).

מה שיש לדון זה אם כוונת הספורנו לכסא של אליהו והוא כביכול נציג של הקב"ה, או אולי צריך כיסא נוסף לשכינה מלבד כסא של אליהו. וצ"ע בזה.

ד. דברי הגרי"ז

יש בנותן טעם להביא את תירוצו של הגרי"ז שלכן אברהם אבינו לא מל לפני שהקב"ה ציוה אותו, משום שברית הוא הסכם כביכול בין הקב"ה לעם ישראל, ומילה לפני שהי"ת מסכם עם אברהם אבינו איננה ברית אלא חיתוך בשר בעלמא.

סנדק

א. מהרי"ל שהסנדק כאילו מקטיר קטורת

בספר המהרי"ל - מנהגים, מביא בתחילת הלכות מילה מהרי"י סגל כשנעשה הוא בעל ברית והוא קרוי סנדק בלשון חכמים, היה נוהג לרחוץ ולטבול עצמו להכניס התינוק בטהרה לברית

דברי הברית.....עז

(ועי' דרכ"מ רס"ה אות י"א שזה חומרא בעלמא ולא נהגו כן) ואמר המהרי"ל גדול מצות בעל הברית ממצות המוהל, מפני שרגליו נדמו למזבח כאילו מקטיר קטורת לשמים. ומאותו טעם כתב רבינו פרץ שאין כופלים לבעל ברית פעמיים ושלוש רק לכל בן בורר בעל ברית אחר, בגלל שכתוב ביומא (כ"ו.) חדשים לקטורת בואו והפיסו שכל כהן שהקטיר פעם אחת לא שנה מעולם לפי שהקטורת מעשיר.

ב. סנדק פעמיים - רמ"א נוב"י גר"א

הרמ"א (יו"ד רס"ה סי"א) מביא שלא נותנים לאחד להיות סנדק פעמיים משום שדמי לקטורת. ובאמת שבנוב"י (קמא יו"ד סימן פ"ו) העיר שלא מצינו מזה בש"ס. ולפי סברא זו היה צריך להיות שאחד שכבר היה סנדק לא יכל להיות סנדק כלל גם אצל אחרים, ובביאור הגר"א כתב ג"כ טענה זו שא"כ מי שכבר היה סנדק לא יעשה לעולם סנדק שוב, והוסיף שלעולם לא ראינו סנדק מתעשר. והטעם שלא נותנים סנדקאות לאדם אחד פעמיים הוא עפ"י צואת ריה"ח (אות ל"ה) שכתב שרק אם מת בנו רח"ל, יכול לעשות אותו סנדק לבן הבא.

עח.....דברי הפְּרִית

"ומבטן לשמך המה נימולים" (פיוט שירה חדשה)

א. הקושיא

בפיוט "שירה חדשה שבחו גאולים" מציינו משפט מעניין: ומבטן לשמך המה נימולים. ולכאור' קשה: הרי מלים רק בגיל שמונה ימים, ומה הכוונה שמבטן לשמך המה נימולים?

ב. תירוץ של הגר"ח"ק

ראיתי על זה מספר תירוצים: הגר"ח קנייבסקי שליט"א ביאר עפ"י התורי"ד קידושין דף כ"ט שאף שמלים ביום השמיני, מהלידה צריך ביום ובלילה לדאוג למוהל ושאר צרכי המילה. ולפי"ז ביאר הגר"ח"ק שמבטן דואגים למילה.

ג. תירוץ הגרש"מ דיסקין

בספר משמור הרש"מ (סימן כ"ו) לגרש"מ דיסקין ביאר עפ"י ד הגר"ח שייסד שיוצא דופן שאין אימו טמאה לידה, אינו נימול מדין ישראל, אלא מתוקף היותו זרע אברהם כמו בני קטורה. ולפי"ז ביאר שאם נולד מהבטן בדרך רגילה אז לשמך המה נימולים מדין מילה של ישראל.

ד. הנידון אם צריך מילה לשמה

יש נידון אם צריך מילה לשמה: ובע"ז דף כ"ז. סובר רבי יוסי שאי"צ מילה לשמה ואילו ביבמות דף מ"ו: גר שאמר מלתי ולא

דְּבָרֵי הַבְּרִית..... עט

טבלתי אין מטבילין אותו משום שהמילה לא מועלת שצריך מילה לשמה, וזה סתירה בדברי רבי יוסי.

ה. החילוק של החת"ס בין גר לישראל

בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן א') יישב שבישראל אי"צ מילה לשמה משא"כ גוי שזה חלק מהגירות שלו, אי לא מל לשם יהדות במה יכנס תחת כנפי השכינה, ולכן במילת גירות צריך מילה לשמה, עכ"ד.

ו. חילוק נוסף, וביאור הפיוט עפ"י חילוק זה

יש מקום לומר שצריך מילה לשמה רק שסתמא לשמה כיון שעומד לך, ובישראל שנולד לו בן בגיל ח' ימים עומד לקיום מצות מילה, א"כ סתמא לשמה. משא"כ גר שאיננו עומד לגירות, לא שייך סתמא לשמה. ולפי"ז נראה שיתכן שכוונת הפיט שמהבטן לשמך נימולים דהיינו שעומד למול ולכך "סתמא לשמה". וצ"ע בזה.

סעודה של מילה

א. מקורות לסעודת ברית

בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ט) מביא את הפסוק (בראשית כ"א ח') ויעש אברהם משתה גדול ביום הַגְּמִל את יצחק ולומד שיש

פ.....דברי הברית

חיוב לעשות סעודה בברית מילה וה"נ הגמל נוטריקון הַגָּ (8 בגימטריה) מֵל (דהיינו שבשמיני מל ולכן עשה סעודה).

יש שלמדו מקור לסעודת המילה מהגמ' בנדה ל"א: מילה בשמיני שלא יהו כולם שמחים ואביו ואימו עצבין ופרש"י שכולם שמחים במאכל ומשתה. ובשערי תשובה (בסימן תקנ"א ס"ק ל"ג) הביא בשם ספר אור הנעלם שלמד משם שסעודת מילה היא דאורייתא.

ב. לעשות הסעודה בו ביום

המג"א (בסימן קל"א ס"א) מביא שיש שעושים הברית ביום ואת הסעודה בלילה אח"כ, והקשו שכיון שכתוב ביום הגמל משמע שהמצוה לעשות משתה ביום ולא בלילה?

התורה תמימה (בראשית כ"א, ח) מביא ב' ראיות שא"א לעשות סעודה של מילה בלילה אח"כ.

א. דאי היה אפשר לאחר הסעודה למה לא עושים מילה בשביעי וסעודה בשמיני ועי"ז לא יהו כולם שמחים ואביו ואמו עצבין? ב. יש שאלה למה אאע"ה לא עשה סעודה ביום שמל את עצמו. ובתורה תמימה יישב עפ"י הפרדר"א שאומר שאברהם אבינו מל עצמו ביו"כ ולכן לא יכלו לעשות סעודה. ולכאו' אם ניתן לאחר את הסעודה, שיעשו מילה ביו"כ וסעודה

דברי הַפְּרִית.....פא

במוצאי יו"כ, והדק"ל למה אאע"ה לא עשה סעודה במוצאי יו"כ לרגל הברית של עצמו, וע"כ שצריך לעשות הסעודה בו ביום של הברית.

ג. התשב"ץ שניתן לעשות הסעודה למחר

אמנם שו"ר שהגר"ע פריד ציין לתשב"ץ (ח"ג סימן ח') שכתב תשובה כנגד אחד שאיחר מילת בנו לעשירי באב כיון שבתשעה באב לא יוכל לעשות סעודה כתב ע"ז התשב"ץ שאילו נעשית המצוה בשעתה לא היתה מתבטלת מפני זה סעודה של מצוה, כיון שאפשר לעשותה מחר, והיה לו שכר מילה בזמנה ושכר סעודה, כמו שסעודת פורים כשחל ט"ו בשבת לפני המוקפין עושים את הסעודה ביום ראשון ואת סעודת פורים שהיא מדברי קבלה אפשר לאחר, כש"כ סעודה של מילה וכן נוהגים שכשהמילה בע"ש עושים הסעודה ביום שבת. ולפי"ז הק' הגר"ע פריד שהדק"ל למה אאע"ה לא מל ביו"כ ועשה סעודה אחרי יו"כ? וצ"ע בזה.

על השמינית

א. למנצח על השמינית

בגמ' במסכת מנחות (מ"ג:) כתוב: בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא

פב.....דברי הַבְּרִית

מצווה. וכיון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישרה דעתו. לאחר שיצא אמר עליה שירה, שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד, על מילה שניתנה בשמיני.

ב. הטעם שמילה קרויה שמינית

יש שפירשו שהמילה קרויה שמינית שהיא מצוה ראשונה שנצטווה אברהם אבינו ע"ה לאחר השבע מצוות בני נח (ולכן היא קרויה שמינית כיון ששבע מצוות ב"נ ומצות מילה ה"ז שמונה).

אמנם הפשטות היא שקרויה שמינית כיון שזמן המילה הוא ביום השמיני.

ג. כינור עם שמונה נימין

בגמ' בערכין (יג): כתוב רבי יהודה אומר כינור של מקדש של שבעת נימין היה, ושל ימות המשיח של שמונה שנאמר למנצח על השמינית על נימא שמינית. ולכא' צ"ב מה הטעם שצריך כינור של שמונה נימין להודות על מילה?

ד. ההסבר עפ"י המהרי"ל

בשו"ת להורות נתן (הקדמה לחלק שמיני בשו"ת) ביאר עפ"י דברי מהר"ל שהמספר שבע מסמל את הטבע, (4 רוחות 2 למעלה ולמטה 1-תוך) והמספר שמונה מסמל למעלה מן הטבע, ולכן

דברי הַבְּרִית.....פג

התורה ניתנה אחרי הטבע אחרי שבעה שבועות ואף המילה היא למעלה מן הטבע שהרי אדם נולד ערל.

ה. המהרש"א

המהרש"א בערכין ביאר שלעתיד בימות המשיח לא יהיה שעבוד מלכויות וישמחו בעשיית המצוות ולכן יצטרכו נימא שמינית. ושמעתי שביארו שדוד המלך מצא מילה שבבשרו שמקיים כל רגע בלי דעת, כמו שלעת"ל יקיימו המצוות בלי צער ללא שיעבוד מלכויות. שמחה זו לא ניתן להכיל בכלי נגינה של עוה"ז, צריך כלי שיכול להכיל שמחה גדולה יותר את הנימא השמינית. ולמנצח על השמינית מבטא את הנגינה של השמינית, שכל הנגון אחר ועשיר יותר, ולא שזה אותה מנגינה, ומפעם לפעם שומעים צליל של נימא שמינית.

ו. שמחה בירושה

מצות מילה הוריש לנו אברהם אבינו אבי האומה, עם תוספת של שמחה. ירושה זו עוברת מדור לדור, וכמאחז"ל עדיין עושים אותה בשמחה. ושמחה זו הינה שמחה פלאית, כמש"כ בתנחומא (תצוה) שאדם רואה בנו שופך דם מילתו ומקבל עליו בשמחה, אמר רבי חנינא ולא עוד אלא שהוא מוציא הוצאות ועושה אותו היום של שמחה מה שלא נצטווה.

פד.....דברי הברית

ז. כוחה של שמחה בהתחלה

שמחה זו כוחה יפה בנפש הילוד להכניסו לקיום כל המצוות בשמחה, כיון שזו המצוה הראשונה הבאה עליו, וכמו שרואים בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א) כמה כוונת שלא לשמה יכול להזיק במילה (לאחר) מידה טובה מרובה, ושמחה טהורה של מצוה ודאי שבכוחה לפעול שמחת המצוות בנפש הילד כשיגדל.

אסיים בתפילה שנזכה כולנו ויזכה הרך הנימול, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה ובשמחה.